

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2024. gada 12. jūlijā

lietā Nr. 2023-15-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Irēna Kucina, Gunārs Kusiņš, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs, Anita Rodiņa un Jautrīte Briede,

piedaloties pieteikumu iesniedzēju Matveja Jeremutas, personas M, Davida Prigožina, Nadeždas Prigožinas, Ivana Jočuna, Vasilija Jočuna, Aļonas Jočunas, Mihaila Savicka, Jaroslava Koričeva, Daniila Koričeva, Milanas Koričevas, Ivana Suhacka, Sergeja Hotima, Viktorijas Hotimas, Ninas Sorokinas, Aļonas Kurbatskas, Diānas Kurbatskas un Ļeva Zolotoja pilnvarotajam pārstāvim Igoram Pimenovam un personas M likumiskajai pārstāvei Oļgai Loginovai,

institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimas – pilnvarotajam pārstāvim zvērinātam advokātam Sandim Bērtaitim,

ar tiesas sēdes sekretāri Alisi Ziemeli,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28. pantu,

2024. gada 7. un 13. jūnijā atklātā tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos izskatīja lietu

“Par 2022. gada 29. septembra likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1., 5., 6. un 12. panta, ciktāl ar to likuma pārejas noteikumi papildināti ar 102. punktu, un 2022. gada 29. septembra likuma “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” 4. panta pirmās daļas un 6. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 114. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Izglītības likums tika pieņemts 1998. gada 29. oktobrī.

Izglītības likuma 9. panta pirmā daļa un otrās daļas otrais punkts redakcijā, kas bija spēkā līdz 2018. gada 15. aprīlim, paredzēja, ka valsts, pašvaldību un valsts augstskolu izglītības iestādēs izglītību iegūst valsts valodā, bet citā valodā izglītību var iegūt citstarp valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, kurās tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas, ievērojot šā likuma 41. panta noteikumus.

2018. gada 16. aprīlī stājās spēkā 2018. gada 22. marta grozījumi Izglītības likumā (turpmāk – 2018. gada Grozījumi Izglītības likumā), ar kuriem likuma 9. panta otrā daļa izteikta šādā redakcijā:

“Citā valodā izglītību var iegūt:

1) izglītības iestādēs, kuras īsteno izglītības programmas saskaņā ar Latvijas Republikas divpusējiem vai daudzpusējiem starptautiskajiem līgumiem;

2) izglītības iestādēs, kuras īsteno mazākumtautību izglītības programmas pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē, ievērojot šā likuma 41. panta noteikumus;

2¹) izglītības iestādēs, kurās vispārējās izglītības programmu mācību priekšmetus pilnībā vai daļēji īsteno svešvalodā, lai nodrošinātu citu Eiropas Savienības oficiālo valodu apguvi, ievērojot attiecīgā valsts izglītības standarta nosacījumus;

3) citos likumos paredzētās izglītības iestādēs.”

Ar 2022. gada 29. septembra likuma “Grozījumi Izglītības likumā” (turpmāk arī – 2022. gada Grozījumi Izglītības likumā), kas stājās spēkā

2022. gada 25. oktobrī, 1. pantu no Izglītības likuma 9. panta tika izslēgts tā otrās daļas 2. punkts. Ar 2022. gada Grozījumu Izglītības likumā 5. pantu no Izglītības likuma 38. panta otrās daļas tika izslēgts 1. punkts, kas iepriekš paredzēja mazākumtautību izglītības programmas kā izglītības programmu īpašo veidu, bet ar 2022. gada Grozījumu Izglītības likumā 6. pantu no Izglītības likuma tika izslēgts 41. pants, kas iepriekš bija spēkā šādā redakcijā:

“41. pants. Mazākumtautību izglītības programmas

(1) Mazākumtautību izglītības programmas izstrādā izglītības iestāde, izvēloties kādu no valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijās vai valsts pamatizglītības standartā ietvertajiem izglītības programmu paraugiem.

(1¹) Mazākumtautību izglītības programmās no 1. klases līdz 6. klasei mācību satura apguve valsts valodā tiek nodrošināta ne mazāk kā 50 procentu apjomā no kopējās mācību stundu slodzes mācību gadā, ieskaitot svešvalodas.

(1²) Mazākumtautību izglītības programmās no 7. klases līdz 9. klasei mācību satura apguve valsts valodā tiek nodrošināta ne mazāk kā 80 procentu apjomā no kopējās mācību stundu slodzes mācību gadā, ieskaitot svešvalodas.

(2) Mazākumtautību izglītības programmās papildus iekļauj attiecīgās etniskās kultūras apguvei un mazākumtautību integrācijai Latvijā nepieciešamo saturu.”

Savukārt ar 2022. gada Grozījumu Izglītības likumā 12. pantu Izglītības likuma pārejas noteikumos ieviestais 102. punkts nosaka:

“Grozījumi, kas paredz izslēgt šā likuma 41. pantu, stājas spēkā:

1) 2023. gada 1. septembrī – attiecībā uz pirmsskolas izglītības programmas un vispārējās izglītības pamatizglītības programmas īstenošanu 1., 4. un 7. klasē;

2) 2024. gada 1. septembrī – attiecībā uz vispārējās izglītības pamatizglītības programmas īstenošanu 2., 5. un 8. klasē;

3) 2025. gada 1. septembrī – attiecībā uz vispārējās izglītības pamatizglītības programmas īstenošanu 3., 6. un 9. klasē.”

Vispārējās izglītības likums tika pieņemts 1999. gada 10. jūnijā.

Ar 2022. gada 29. septembra likuma “Grozījumi Vispārējās izglītības

likumā” (turpmāk arī – 2022. gada Grozījumi Vispārējās izglītības likumā), kas stājās spēkā 2022. gada 25. oktobrī, 4. panta pirmo daļu no Vispārējās izglītības likuma 30. panta tika izslēgta tā piektā daļa, kas noteica, ka pamatizglītības programmu var apvienot ar mazākumtautību izglītības programmu, iekļaujot tajā mazākumtautības dzimto valodu, ar mazākumtautību identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistītu mācību saturu.

Ar 2022. gada Grozījumu Vispārējās izglītības likumā 6. pantu Vispārējās izglītības likuma pārejas noteikumos ieviestais 50. punkts paredz:

“Grozījums par šā likuma 30. panta piektās daļas izslēgšanu stājās spēkā:

- 1) 2023. gada 1. septembrī – attiecībā uz vispārējās izglītības pamatizglītības programmas īstenošanu 1., 4. un 7. klasē;
- 2) 2024. gada 1. septembrī – attiecībā uz vispārējās izglītības pamatizglītības programmas īstenošanu 2., 5. un 8. klasē;
- 3) 2025. gada 1. septembrī – attiecībā uz vispārējās izglītības pamatizglītības programmas īstenošanu 3., 6. un 9. klasē.”

Proti, ar 2022. gada Grozījumu Izglītības likumā 1., 5., 6. un 12. pantu, ciktāl ar to Izglītības likuma pārejas noteikumi papildināti ar 102. punktu, un 2022. gada Grozījumu Vispārējās izglītības likumā 4. panta pirmo daļu un 6. pantu ir izslēgtas visas normas, kas paredzēja un regulēja vispārējās izglītības iegūšanu mazākumtautību izglītības programmās.

2. Satversmes tiesā tika ierosinātas 11 lietas par 2022. gada Grozījumu Izglītības likumā 1., 5., 6. un 12. panta, ciktāl ar to likuma pārejas noteikumi papildināti ar 102. punktu, kā arī 2022. gada Grozījumu Vispārējās izglītības likumā 4. panta pirmās daļas un 6. panta (turpmāk – apstrīdētās normas) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. un 114. pantam. Lai veicinātu šo lietu vispusīgāku un ātrāku iztiesāšanu, atbilstoši Satversmes tiesas likuma 22. panta sestajai daļai tās tika apvienotas vienā lietā.

Apvienotajai lietai Nr. 2023-15-01 tika piešķirts nosaukums “Par 2022. gada 29. septembra likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1., 5., 6. un 12. panta, ciktāl ar to likuma pārejas noteikumi papildināti ar 102. punktu, un

2022. gada 29. septembra likuma “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” 4. panta pirmās daļas un 6. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 114. pantam”.

3. Pieteikumu iesniedzēji – Matvejs Jeremuta, persona M, Davids Prigožins, Nadežda Prigožina, Ivans Jočuns, Vasilijš Jočuns, Aļona Jočuna, Mihails Savickis, Jaroslavs Koričevs, Daniils Koričevs, Milana Koričeva, Ivans Suhackis, Sergejs Hotims, Viktorija Hotima, Nina Sorokina, Aļona Kurbatska, Diāna Kurbatska un Ļevs Zolotojs (turpmāk visi kopā arī – Pieteikumu iesniedzēji) – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 1. pantā ietvertajam tiesiskās paļāvības aizsardzības principam un 114. pantā garantētajām pie mazākumtautībām piederošu personu tiesībām saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību.

Pieteikumu iesniedzēji esot izglītojamie, kas sevi identificē ar Latvijā dzīvojošām nacionālajām minoritātēm. Pieteikumu iesniedzēju dzimtā valoda esot mazākumtautības valoda. Pieteikumu iesniegšanas brīdī viņi mācījušies valsts un pašvaldību izglītības iestādēs mazākumtautību izglītības programmās pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē.

Uz Aļonu Jočunu, Vasiliju Jočunu, Sergeju Hotimu, Viktoriju Hotimu, Milanu Koričevu un Ļevu Zolotoju iepriekš esot attiekušies Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumi Nr. 716 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem” (turpmāk arī – Pirmsskolas izglītības vadlīnijas), kas paredzēja bilingvālās pieejas lietojumu izglītībā. Ja apstrīdētās normas nebūtu pieņemtas, Aļona Jočuna, Viktorija Hotima, Milana Koričeva un Ļevs Zolotojs būtu izglītojami, turpinot bilingvālo pieeju, taču apstrīdēto normu dēļ no 2023. gada 1. septembra pirmsskolas izglītība viņiem tiek nodrošināta vienīgi valsts valodā. Arī Vasilijam Jočunam un Sergejam Hotimam, kas no 2023. gada 1. septembra uzsākuši mācību gaitas pamatskolā, visa mācību viela esot jāapgūst vienīgi valsts valodā.

Pieteikumu iesniegšanas brīdī Diāna Kurbatska, Nadežda Prigožina un

Mihails Savickis pamatizglītību apguvuši 1. klasē, Ivans Jočuns un Nina Sorokina – 2. klasē, Davids Prigožins – 3. klasē, Daniils Koričevs, persona M un Ivans Suhackis – 4. klasē, Matvejs Jeremuta – 5. klasē, bet Jaroslavs Koričevs un Aļona Kurbatska – 6. klasē. Atbilstoši iepriekš spēkā bijušajai Izglītības likuma 43. panta 1.¹ daļai mācību vielu izglītojamie apguvuši aptuveni 50 procentu apjomā latviešu valodā un aptuveni 50 procentu apjomā mazākumtautības (krievu) valodā.

Ja apstrīdētās normas nebūtu pieņemtas, Diānai Kurbatskai, Nadeždai Prigožinai, Mihailam Savickim, Ivanam Jočunam, Ninai Sorokinai, Davidam Prigožinam, Daniilam Koričevam, personai M, Ivanam Suhackim un Matvejam Jeremutam no 2023. gada 1. septembra 50 procentus mācību satura būtu vajadzējis apgūt valsts valodā, savukārt Jaroslavam Koričevam un Aļonai Kurbatskai no 7. klases līdz 9. klasei valsts valodā apgūstamais mācību saturs būtu veidojis 80 procentus no kopējā apjoma. Apstrīdēto normu dēļ Jaroslavam Koričevam, Aļonai Kurbatskai un Davidam Prigožinam jau no 2023. gada 1. septembra, Matvejam Jeremutam, Ivanam Jočunam un Ninai Sorokinai no 2024. gada 1. septembra, bet personai M, Daniilam Koričevam, Diānai Kurbatskai, Nadeždai Prigožinai, Mihailam Savickim un Ivanam Suhackim no 2025. gada 1. septembra visu mācību vielu vajadzēšot apgūt vienīgi valsts valodā.

3.1. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, Saeima apstrīdēto normu pieņemšanā neesot ievērojusi labas likumdošanas principu.

Saeima neesot izvērtējusi starptautisko organizāciju atzinumus, tostarp Eiropas Komisijas par demokrātiju caur tiesībām (turpmāk arī – Venēcijas komisija) 2020. gada 18. jūnija atzinumu, Eiropas Padomes Ministru komitejas 2021. gada 3. marta rezolūciju par Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību īstenošanu Latvijā, kā arī Apvienoto Nāciju Organizācijas Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas (turpmāk arī – Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja) 2021. gada 30. marta Noslēguma viedokli par Latvijas otro periodisko ziņojumu.

Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja 2021. gada 30. marta

viedoklī esot paudusi bažas, ka dalībvalstīs īstenotā valodas politika var radīt diskriminējošu ietekmi uz personu, kuras pieder pie mazākumtautībām, iespējām baudīt ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības, jo īpaši izglītības, nodarbinātības un pakalpojumu pieejamības jomā. Arī Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas augstā komisāra mazākumtautību jautājumos vēstulē Saeimas priekšsēdētājam esot paustas bažas, ka bērnu dzimtās valodas prasmju neattīstīšana varētu būtiski apdraudēt leģitīmā mērķa – Latvijas valsts valodas prasmju stiprināšana – sasniegšanu. Komisārs vēstulē norādījis, ka paredzētā iespēja “apgūt mazākumtautību valodu un kultūrvēsturi interešu izglītības programmas ietvaros” var nepietiekamā mērā nodrošināt bērniem dzimtās valodas prasmes.

3.2. Satversmes 114. pantam neatbilstot tāds tiesiskais regulējums, kas mazākumtautības valodu izslēdz no izglītības procesa vai arī reducē tiktāl, ka mazākumtautības valoda kā mācību valoda tiek izmantota tikai pašas valodas kā konkrēta mācību priekšmeta apgūvē.

Valstij esot jānodrošina pie mazākumtautības piederošu bērnu tiesības apgūt dzimto valodu sākotnējos izglītības posmos un iespēja viņiem savā starpā komunicēt dzimtajā valodā. Bērniem pirmsskolas un pamatizglītības iestādēs esot jābūt nodrošinātai iespējai apgūt dzimto valodu vai saņemt norādījumus dzimtajā valodā. To paredzot arī Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11. panta trešā daļa.

Pieteikuma iesniedzēja persona M citstarp norādījusi, ka apstrīdētajās normās neesot ievērotas pie mazākumtautības piederošu bērnu ar speciālām vajadzībām intereses, jo šīs normas neļaujot tiem iegūt izglītību, kā arī attīstīt un pilnveidot domāšanu, rakstveida un mutvārdu runu dzimtajā valodā.

Satversmes 114. pantā ietvertu tiesību saturs esot atklājams kopsakarā ar Eiropas Padomes Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību (turpmāk – Minoritāšu konvencija). Minoritāšu konvencijas 14. pants precizējot nacionālo minoritāšu identitātes saglabāšanai nepieciešamās izglītības tvērumu. Valstij esot ne tikai tiesības, bet arī pienākums ņemt vērā visu normas tekstu, tai skaitā arī normā ietvertās norādes “ja ir pietiekams pieprasījums” un “savu

iespēju robežās”.

Venēcijas komisija savā 2020. gada 18. jūnija atzinumā esot norādījusi, ka “mazākumtautību valodas apmācība ne vienmēr nozīmē, ka valsts pilda Minoritāšu konvencijas 14. panta prasības. Tai skaitā tas attiecas uz gadījumiem, kad izglītība mazākumtautību valodās ilgu laiku bija izglītības sistēmas būtiska sastāvdaļa”. Atsaucoties uz savu 2017. gada viedokli par Ukrainas izglītības sistēmu, Venēcijas komisija esot secinājusi, ka “piemērots var būt tikai tāds risinājums, kurā tiek nodrošināta apmācība gan valsts valodā, gan mazākumtautību valodā”. Tāpat arī Minoritāšu konvencijas Konsultatīvā komiteja (turpmāk – Konsultatīvā komiteja) 2018. gada viedoklī par Latviju trešā monitoringa cikla ietvaros esot norādījusi, ka pasākumi valsts valodas aizsardzībai nedrīkst mazināt izglītības iestādes lomu mazākumtautības identitātes, tostarp kultūras, tradīciju un nacionālā mantojuma, saglabāšanā.

Interesu izglītība esot sadrumstalota, brīvprātīga un neietverot obligātu pedagoģisko atbalstu. Turklāt mazākumtautības valodas apguve vispārējās izglītības ietvaros tikšot izbeigta tikai tādā gadījumā, ja šī mazākumtautības valoda ir krievu valoda. Apstrīdētajās normās esot paredzēta citu mācībvalodu lietošana, ja tās ir Eiropas Savienības oficiālās valodas vai ja par to lietošanu ir noslēgti starpvalstu līgumi. Latvija šādu līgumu ar Krieviju neesot noslēgusi.

3.3. Pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis esot demokrātiskas iekārtas un citu personu aizsardzība. Tomēr izraudzītie līdzekļi neesot piemēroti šā mērķa sasniegšanai.

Apstrīdētajās normās ietverto regulējumu nevarot uzskatīt par laikposmā no 1995. gada līdz 2021. gadam īstenotās uz valodu lietojumu izglītībā attiecinātās reformas turpinājumu. Tik radikālam risinājumam kā mazākumtautību izglītības programmu likvidācija un mazākumtautības valodas izslēgšana no vispārējās izglītības esot nepieciešams īpašs pamatojums. Tomēr apstrīdēto normu anotācijās neesot atrodami jauni argumenti un pamatojums attiecībā uz to, kādu izglītības sistēmā notikušu pārmaiņu vai citu jaunu apsvērumu dēļ valsts nolēmusi veikt vēl vienu valodu lietojuma reformu mazākumtautību skolās. Pētījumu “Valodas situācija Latvijā: 2016–2020”,

“Attieksme pret latviešu valodu un tās mācību procesu” (2016–2020), “Priekšnosacījumi sekmīgai pārejai no pirmsskolas izglītības uz sākumskolas izglītību” (2020) dati neesot attiecināmi uz 2018. gada izglītības reformu, un ar tiem nevarot tikt pamatota izglītības reformas atsākšana un mazākumtautību izglītības likvidācija.

Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka ar izraudzītajiem līdzekļiem neizdosies atrisināt nepietiekamo valsts valodas zināšanu problēmu. Mazākumtautības valodas apguve un mazākumtautības valodā īstenots mācību process neradot negatīvu ietekmi uz latviešu valodas apguvi. Ja svešvalodas apguve traucētu latviešu valodas apguvei, tad līdz ar mazākumtautības valodu no vispārējās izglītības programmām būtu jāizslēdz arī svešvalodas. Apstrīdētās normas novedīšot pie jauna veida segregācijas Latvijas izglītības sistēmā. Tātad sabiedrības integrācijas mērķis netikšot sasniegts. Pāreja uz kompetenču pieejā balstītu vispārējās izglītības saturu neesot pretrunā ar mazākumtautību izglītības programmu turpmāku pastāvēšanu.

Līdz ar to izraudzītie līdzekļi neesot piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai un apstrīdētās normas neatbilstot Satversmes 114. pantam.

Par saudzējošākiem līdzekļiem esot uzskatāma skolotāju darba kvalitātes uzlabošana, pietiekama skolotāju skaita nodrošināšana, Covid-19 pandēmijas atstāto, izglītības kvalitāti negatīvi ietekmējošo seku pārvarēšanai nepieciešamais nogaidīšanas periods, jauniešu iesaiste pilsoniskās sabiedrības aktivitātēs.

3.4. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, ar apstrīdētajām normām esot pārkāpts arī Satversmes 1. pantā ietvertais tiesiskās paļāvības aizsardzības princips.

Pieteikumu iesniedzēji esot paļāvušies uz to, ka 2019. gada reforma būs pēdējā valsts valodas lietojuma reforma mazākumtautību skolās. Šī paļāvība bijusi balstīta uz Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2018-12-01 (turpmāk – spriedums lietā Nr. 2018-12-01) un 2019. gada 13. novembra spriedumu lietā Nr. 2018-22-01 (turpmāk – spriedums lietā Nr. 2018-22-01), kuros Saeima, kā arī vairākas pieaicinātās personas uzsvērušas,

ka valodu lietojuma reforma mazākumtautību skolās ir noslēgusies un izglītojamie, kā arī viņu vecāki var paļauties uz likumā noteiktās valsts valodas un mazākumtautības valodas lietojuma proporcijas nemainīgumu.

Saeima esot noteikusi mazāk nekā vienu gadu ilgu pārejas periodu attiecībā uz izglītojamiem, kuriem jāuzsāk mācības pirmsskolas izglītības programmā un vispārējās izglītības programmā 1., 4. un 7. klasē, mazāk nekā divus gadus ilgu pārejas periodu attiecībā uz izglītojamiem, kuri mācās vispārējās izglītības programmā 2., 5. un 8. klasē, un mazāk nekā trīs gadus ilgu pārejas periodu attiecībā uz izglītojamiem, kuri mācās 3., 6. un 9. klasē.

Visi pārejas periodi esot nesamērīgi īsi, jo skolas tik īsā laikā nespējot pārorientēties, izstrādāt jaunas izglītības programmas, sagatavot un nodrošināt jaunus mācību materiālus un, iespējams, aizvietot daļu pedagogu, bet it īpaši tāpēc, ka iepriekšējā būtiskā reforma noslēgusies tikai pavisam nesen.

Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, šobrīd neesot konstatējams valsts valodas lietojuma apdraudējums vai samazinājums. Tieši pretēji – valsts valodas pozīcijas aizvien vairāk nostiprinoties, un tādu personu skaits, kuras pastāvīgi dzīvo Latvijā, bet nav apguvušas valsts valodu, aizvien vairāk sarūkot. Tāpēc neesot pamata uzskatīt, ka valstsnācījas pārstāvjiem būtu neatliekama interese nodrošināt to, lai visos izglītības posmos, ieskaitot pirmsskolas izglītību, mācību procesā tiktu lietota tikai valsts valoda.

3.5. Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikumu iesniedzēju pilnvarotais pārstāvis norādījis, ka ar interešu izglītību nepietikšot, lai izglītojamie varētu saglabāt un attīstīt savu kultūras un etnisko identitāti. Skolēnu interesi par interešu izglītības nodarbībām mazināšot ar obligātās skolas programmas apguvi saistītā spriedze, nogurums, nepieciešamība atgūt fiziskos un garīgos spēkus pēc sporta, pašdarbības, mākslas un citām nodarbībām. Turklāt grozījumi Ministru kabineta 2001. gada 28. augusta noteikumos Nr. 382 “Interesu izglītības programmu finansēšanas kārtība” (turpmāk – Interesu izglītības programmu finansēšanas kārtības noteikumi) attiecoties tikai uz to mācību gadu, kurā izglītojamais pāriet uz mācībām latviešu valodā. Šo programmu finansējums no valsts budžeta tiekot piešķirts tikai uz trim gadiem

un beigšoties 2026. gada 31. augustā.

Atbilstoši apstrīdētajām normām prasība par pāreju uz mācībām tikai valsts valodā esot attiecināma arī uz logopēdiskajām nodarbībām. Apstrīdēto normu dēļ logopēda pakalpojums tikšot sniegts valsts valodā un nenovērsīšot bērna valodas traucējumus, kas izpaužas mazākumtautības valodā. Tādējādi tikšot nodarīts kaitējums mazākumtautības valodas attīstībai un nostiprināšanai.

Salīdzinot mazākumtautību vispārējās izglītības programmas īstenojušo Rīgas izglītības iestāžu izglītojamo un vispārējās izglītības programmu īstenojušo izglītības iestāžu izglītojamo vidējos centralizēto eksāmenu rezultātus laikā no 2004. gada līdz 2022. gadam, esot skaidri redzams, ka mazākumtautību izglītības iestāžu rezultāti gandrīz visos mācību priekšmetos ir pasliktinājušies. Savukārt priekšmetā "Latviešu valoda" vidējais centralizētā eksāmena vērtējums mazākumtautību izglītības iestādēs gadu no gada paliekot gandrīz vai nemainīgs. Pēdējo 10 gadu laikā citu priekšmetu apguve latviešu valodā neesot palīdzējusi uzlabot mazākumtautību izglītības programmās izglītojamo valsts valodas prasmi, turklāt pasliktinājusi citu priekšmetu apguves kvalitāti.

2023. gadā vēl vairāk esot sarucis pedagogu skaits. Ja šī tendence turpināsies, tad teorētiski iespējamais atbalsta pasākumus pārejai uz izglītību latviešu valodā nebūšot iespējams īstenot kvalitatīvi.

Pāreja uz mācībām vienīgi valsts valodā esot notikusi bez saskaņošanas un diskusijas ar izglītojamo vecākiem. Tas esot pretrunā ar Latvijas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā.

Pat pirmsskolas izglītības līmenī izslēdzot nodarbības dzimtajā valodā, tiekot ignorēta agrīnās mācīšanās dzimtajā valodā nozīme bērnu kognitīvajā attīstībā.

Mazākumtautību interešu izglītības programmas neesot obligātas, un to izpilde esot pilnībā atkarīga no pieprasījuma. Tas varot novest pie tā, ka pirmsskolas izglītība un pamatizglītība krievu valodā tiek pilnībā likvidēta.

3.6. Tiesas sēdē Pieteikumu iesniedzēju pilnvarotais pārstāvis norādīja, ka neesot pieļaujama jaunas izglītības reformas uzsākšana, kamēr nav veikts zinātniski pamatots 2018. gada izglītības reformas izvērtējums. Neesot sniegti

ekspertu secinājumi par to, vai vispārējās mazākumtautību izglītības programmas aizstāšana ar mazākumtautību interešu izglītības programmām nesamazinās izglītojamo iespējas saglabāt un attīstīt dzimto valodu, kā arī etnisko un kultūras savdabību.

Lai pie mazākumtautības piederošam bērnam būtu nodrošināta viņa dzimtā mazākumtautības valoda un kultūras savdabība, vajagot būt nodrošinātai bērna kultūrai raksturīgai savdabīgai videi, kuru bērns atdarinātu un kuru valsts atzīst par saglabājamu un attīstāmu. Cilvēka savdabība materializējas tad, kad viņš runā tajā pašā valodā, kurā domā. Tāpēc bērna savdabības attīstības līdzeklis esot izglītības iestāde, kurā mācības notiek pārsvarā dzimtajā valodā.

3.7. Tiesas sēdē pieteikuma iesniedzējas personas M likumiskā pārstāve Olga Loginova norādīja, ka apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 114. pantam esot vērtējama kopsakarā arī Satversmes 112. pantu, jo izglītojamie tikmēr, kamēr nav apguvuši valsts valodu, nespējot patstāvīgi apgūt mācību vielu arī citos priekšmetos.

Secinājumi par izglītojamo nepietiekamo valsts valodas prasmi esot izdarīti, balstoties uz nepilnīgu un sagrozītu informāciju. Mazākumtautību izglītības iestāžu izglītojamiem krītoties eksāmenu rezultāti tādos priekšmetos kā fizika, bioloģija un matemātika. Valsts neesot nodrošinājusi izglītības iestādes ar valsts valodas apguvei nepieciešamajiem mācību materiāliem un metodiku.

Apstrīdētās normas esot pretrunā ar Valsts valodas politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam un Izglītības attīstības pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam. Šajos dokumentos neesot atrodamas prasības par atteikšanos no izglītības mazākumtautības valodā un pilnīgu pāreju uz izglītību valsts valodā arī pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē.

Ja valsts neturpinās gatavot krievu valodas un literatūras pedagogus, tad ilgtermiņā nebūšot iespējams nodrošināt mazākumtautību interešu izglītības programmu. Turklāt mazākumtautību interešu izglītības programma neparedzot iespēju noteikt izglītojamo zināšanu līmeni.

Visi argumenti par apstrīdēto normu dēļ paaugstināto pie mazākumtautībām piederošo izglītojamo slodzi vēl jo vairāk esot attiecināmi uz izglītojamiem ar speciālām vajadzībām.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 1. un 114. pantam.

4.1. Apstrīdētās normas un ar tām saistītais tiesiskais regulējums 2022. gada Grozījumos Izglītības likumā un 2022. gada Grozījumos Vispārējās izglītības likumā esot izstrādāts kā vispārējās izglītības pilnveidotā, kompetenču pieejā balstītā mācību satura ieviešanas reformas turpinājums. Šis tiesiskais regulējums turpinot vairāk nekā 20 gadu garumā ilgušo izglītības reformu pārejai uz mācībām valsts valodā un esot cēloniski saistīts ar Latvijas vēsturisko situāciju. Būtiska nozīme esot gan izglītības valodas vēsturiskajam regulējumam, gan apstākļiem, kas šobrīd raksturo Latvijas sabiedrību, gan arī pašreizējām ģeopolitiskajām tendencēm un citām aktuālām norisēm, citstarp arī karam, ko Krievija uzsākusi pret Ukrainu, un krievu valodas informācijas telpā izvērstajām dezinformācijas aktivitātēm.

2018. gada mazākumtautību izglītības programmu reforma esot bijusi cieši saistīta ar plašāku, visu Latvijas izglītības sistēmu aptverošu reformu – pāreju uz kompetencēs balstītu mācību saturu. Ar Satversmes tiesas spriedumu lietā Nr. 2018-12-01 pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē īstenojamais izglītības modelis esot atzīts par atbilstošu Satversmes 112. pantam.

Vairāk nekā 30 gadus pēc valsts neatkarības atjaunošanas vēl aizvien esot aktuāla nepieciešamība novērst padomju okupācijas sekas, jo ievērojama Latvijas valstspiederīgo daļa nepārzinot latviešu valodu pietiekamā līmenī, lai spētu pilnvērtīgi iekļauties sabiedrības dzīvē, vai arī izvēloties valsts valodu nelietot. Likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas un ar tām saistīto tiesisko regulējumu, esot izšķīries par pakāpenisku pāreju uz mācībām tikai valsts valodā arī pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē, lai turpinātu un veicinātu sekmīgu pilnveidotā, kompetenču pieejā balstītā mācību satura ieviešanu. Šādas izvēles pamatā esot bijis pētījumos balstītais secinājums, ka līdzšinējā pieeja nav

pilnībā nodrošinājusi kvalitatīvu valsts valodas apguvi visos izglītības posmos.

Latviešu valodas aģentūras (turpmāk – Aģentūra) pētījuma “Valodas situācija Latvijā: 2016–2020” ietvaros 20 procenti aptaujāto pie mazākumtautībām piederošo personu vecumposmā no 18 līdz 34 gadiem atzinušas, ka latviešu valodu ir apguvušas tikai pamatprasmes līmenī vai zina to vāji. Liepājas Universitātes pētījumā to pie mazākumtautībām piederošo pirmsskolas vecuma bērnu, kuri apmeklējuši izglītības grupas ar ikdienā dominējošu krievu valodu, latviešu valodas prasme esot atzīta par nepietiekamu. Valsts valodas politikas pamatnostādņēs 2021.–2027. gadam esot norādīts, ka mazākumtautību pārstāvji latviešu valodu publiskajā vidē 2019. gadā lietojuši apmēram 39 procentos situāciju, bet saziņā ar svešiem cilvēkiem uz ielas – 50 procentos situāciju. Latviešu valodas lietošanas vide joprojām neesot pietiekama. Turklāt latviešu valodas un krievu valodas informācijas telpu nošķirums neveicinot sabiedrības saliedētību un demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzību.

Valsts valodas politika ar Latvijas demokrātiskās iekārtas aizsardzību esot saistīta arī citā aspektā. Spēja brīvi lietot latviešu valodu nodrošinot jauniešiem iespēju izvēlēties arī brīvā pieejā balstītas informācijas telpu. Eiropas Politikas analīzes centrs (*CEPA*) esot atzinis, ka krieviski runājošie Latvijas valstspiederīgie ir viena no citstarp sociālajos medijos Krievijas varas iestāžu izvērsto dezinformācijas aktivitāšu mērķauditorijām. Personās, kurām valsts valodas prasmju trūkuma dēļ informācijas telpa ir pieejama tikai krievu valodā, esot pakļautas šīs informācijas telpas ietekmei. Tam esot īpaša nozīme, ņemot vērā kopš 2022. gada sākuma Krievijas īstenoto karu pret Ukrainu un dezinformācijas aktivitāšu izvērsumu krievvalodīgajā informācijas telpā. Tādēļ esot būtiski nodrošināt to, lai mazākumtautību izglītojamie bez grūtībām varētu lietot dažādus informācijas avotus, tostarp arī valsts valodā, spētu salīdzināt un kritiski izvērtēt iegūto informāciju un kvalitatīvi piedalīties publiskajās debatēs.

4.2. Apstrīdēto normu un ar tām saistītā tiesiskā regulējuma izstrādes un pieņemšanas procesa ietvaros vēl pirms likumprojektu iesniegšanas Saeimā esot notikusi Izglītības un zinātnes ministrijas Konsultatīvās padomes

mazākumtautību izglītības jautājumos (turpmāk – Konsultatīvā padome) sēde. Tajā esot uzklauti sociālie partneri, nozares pārstāvji un arī izglītojamo vecāki. Tādējādi tiesību aktu projekti esot nodoti sabiedrības apspriešanai. Esot organizētas arī izglītības un zinātnes ministres tikšanās ar mazākumtautību izglītības iestāžu pārstāvjiem.

4.3. Likumprojektu Nr. 1519/Lp13 “Grozījumi Izglītības likumā” (turpmāk arī – Likumprojekts “Grozījumi Izglītības likumā”) un likumprojektu Nr. 1520/Lp13 “Grozījumi Vispārējās Izglītības likumā” (turpmāk arī – Likumprojekts “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā”) 2022. gada 8. jūnijā Saeimai iesniedzis Ministru kabinets. Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisija abus likumprojektus pirms pirmā lasījuma izskatījusi savā 2022. gada 10. jūnija sēdē. Abi likumprojekti pirmajā lasījumā pieņemti Saeimas 2022. gada 16. jūnija sēdē. Pēc Likumprojekta “Grozījumi Izglītības likumā” pieņemšanas pirmajā lasījumā tā apspriešanai un visu ieinteresēto personu un institūciju viedokļu uzklautīšanai esot atvēlētas sešas Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas sēdes. Savukārt Likumprojekts “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” pirms otrā lasījuma esot izskatīts divās Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas sēdēs. Abi likumprojekti otrajā lasījumā pieņemti Saeimas 2022. gada 8. septembra sēdē. Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisija Likumprojektu “Grozījumi Izglītības likumā” pirms trešā lasījuma izskatījusi savās 2022. gada 14. un 20. septembra sēdēs, savukārt Likumprojektu “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” – 2022. gada 20. septembra sēdē. Abi likumprojekti trešajā lasījumā pieņemti Saeimas 2022. gada 29. septembra sēdē.

Par apstrīdēto normu nepieciešamību un samērīgumu likumdevējs esot pārliecinājies, izskatot iesniegtos priekšlikumus un uzklautot institūciju un personu viedokļus deviņās Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas sēdēs. Šajās sēdēs piedalījusies izglītības un zinātnes ministre un Izglītības un zinātnes ministrijas, Tieslietu ministrijas un Ārlietu ministrijas, Tiesībsarga biroja, pašvaldību izglītības pārvalžu, Valsts valodas centra, Izglītības kvalitātes valsts dienesta, Valsts izglītības satura centra, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Izglītības vadītāju

asociācijas, vecāku apvienības “Vecāku balss” pārstāvji, dažādu izglītības iestāžu, tostarp arī tādu, kuras iepriekš īstenojušas mazākumtautību izglītības programmas, pārstāvji, kā arī mazākumtautību izglītojamo vecāki, turklāt šis uzskaitījums neesot izsmelošs. Komisijas sēdēs esot uzklausīts ikvienas institūcijas pārstāvja un ikvienas vēlmi izteikties paudušas privātpersonas viedoklis.

Ievērojot minēto, Saeimai neesot šaubu par to, ka apstrīdētās normas ir pienācīgi apspriestas un likumdošanas procesā ir pēc iespējas apzināti visu ieinteresēto personu viedokļi.

Tas, ka likumdevējs, pieņemot likumprojektu, nav rīkojies saskaņā ar starptautisko organizāciju viedokļiem vai nesaistošiem norādījumiem, nenozīmējot to, ka šie viedokļi un norādījumi nebūtu pienācīgi izvērtēti, bet nozīmējot tikai to, ka likumdevējs šos viedokļus un norādījumus pēc to izvērtēšanas atzinis par nesaistošiem un uz jauno tiesisko regulējumu tieši neattiecināmiem.

Līdz ar to likumdevējs atbilstoši labas likumdošanas principam esot izvērtējis tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām, kā arī saskaņojis likumprojektā paredzētās un tiesību sistēmā jau pastāvošās tiesību normas.

4.4. Jautājumi par valsts valodas lietojumu izglītības procesā esot nesaraunami saistīti ar Satversmes 112. pantu. Apsvērumi, kurus Pieteikumu iesniedzēji, orientējoties uz savu mērķi, norādījuši pieteikumā, esot analizējami, vērtējot apstrīdēto normu atbilstību gan Satversmes 112. pantam, gan 114. pantam to kopsakarā.

Minoritāšu konvencijas 14. panta otrā daļa ietverot divas atšķirīgas pieejas mazākumtautības valodas apguves nodrošināšanai. Proti, valsts varot nodrošināt pienācīgas iespējas apgūt mazākumtautības valodu vai nodrošināt iespēju iegūt izglītību mazākumtautības valodā. Rēķinoties ar iespējamo finansiālo, administratīvo un tehnisko slogu, šis noteikums esot veidots tā, ka konvencijas dalībvalstīm tiek atstāta plaša rīcības brīvība. Attiecīgi Saeima uzskata, ka ne Minoritāšu konvencijas 14. panta otrā daļa, ne Satversmes 114. pants neietver

tiesības pieprasīt abu pieeju vienlaicīgu nodrošināšanu visos izglītības līmeņos.

Konsultatīvā komiteja esot norādījusi, ka veids, kādā un līdzekļi, ar kādiem valsts iekļauj mazākumtautības valodu izglītības programmās, jāvērtē, ņemot vērā Minoritāšu konvencijas un izglītības mērķus attiecīgās valsts kontekstā. Regulējot valodu lietojumu izglītībā, esot nepieciešams līdzsvarot divus mērķus – mērķi saglabāt un attīstīt pie mazākumtautībām piederošu personu identitāti un valodu un mērķi integrēt pie mazākumtautībām piederošās personas sabiedrībā. Šis princips esot uzsvērts arī Eiropas reģionālo valodu un mazākumtautību valodu hartas 8. panta pirmajā daļā.

Satversmes 112. pantā neesot ietvertas vecāku tiesības izvēlēties bērna mācību valodu. Arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 2. panta otrais teikums neuzliekot valstij pienākumu garantēt vecākiem tiesības izvēlēties saviem bērniem tādu mācību valodu, kas nav valsts valoda. Šī norma garantējot tiesības izmantot visas iespējas, ko sniedz valstī jau pastāvošā izglītības sistēma. Eiropas Cilvēktiesību tiesa esot atzinusi, ka tiesības uz izglītību pēc savas būtības prasa valsts regulējumu un šis regulējums var būt atšķirīgs laika un vietas ziņā atkarībā no sabiedrības vajadzībām un resursiem. Arī no Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām personai neizrietot subjektīvas tiesības iegūt vispārējo izglītību mazākumtautības valodā. Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja, skaidrojot šā pakta 13. pantu, esot atzinusi, ka termina “tiesības uz izglītību” piemērošana ir atkarīga no katrā konkrētajā dalībvalstī dominējošiem apstākļiem. Tādējādi tiesības uz izglītību pieļaujot zināmu valsts rīcības brīvību attiecībā uz to, kādu izglītības sistēmu valsts izveidos, ievērojot gan tai pieejamos resursus, gan sabiedrības vajadzības tās konkrētajā attīstības stadijā.

Arī bērnam ar speciālām vajadzībām vajagot būt nodrošinātai iespējai apgūt valsts valodu augstā līmenī. Pretējā gadījumā bērns ar speciālām vajadzībām, kurš latviešu valodu zinātu slikti vai nezinātu nemaz, būtu vēl vairāk pakļauts izolācijai no sabiedrības un atrastos tiesiski nevienlīdzīgā situācijā ar citiem skolēniem. Ar apstrīdētajām normām paredzētā pāreja uz mācībām tikai

valsts valodā sekmējot bērna ar speciālām vajadzībām iekļaušanos izglītības sistēmā.

No Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 24. panta izrietot saprātīgas pielāgošanas princips. Lai ņemtu vērā dažādību un veicinātu bērna ar speciālām vajadzībām sekmīgu iekļaušanos izglītības sistēmā, viņam izglītības iegūšanas procesā tiek nodrošināts atbalsts. Tiesiskais regulējums paredzot gan to, ka izglītojamie ar speciālām vajadzībām mācību saturu apgūst atbilstoši savām spējām, gan to, ka viņiem tiek nodrošināti atbalsta pasākumi un palīdzība mācību satura apgūvē. Turklāt reizē ar apstrīdētajām normām Izglītības likuma 55. panta 2.¹ daļā esot noteiktas izglītojamā tiesības pirmsskolas izglītībā un pamatizglītībā saņemt individualizētu un personalizētu atbalstu valsts valodas prasmes apguvei, ja tas nepieciešams. Lai izglītojamiem speciālās pirmsskolas izglītības un speciālās pamatizglītības pakāpē tiktu nodrošināta secīga pāreja uz mācībām valsts valodā, pedagogiem esot paredzēts papildu finansējums.

4.5. Izglītošanas uzdevums esot nodrošināt, lai bērns pēc obligātās pamatizglītības un vēl jo vairāk pēc vidējās izglītības iegūšanas zinātu latviešu valodu tādā līmenī, ka varētu pilnvērtīgi piedalīties sabiedriskajā dzīvē un līdzdarboties demokrātiskajos procesos. Turklāt tad, ja persona vispārējās izglītības procesā nav apgūvusi valsts valodu pietiekami labi, lai varētu to brīvi lietot, šai personai sniegtā izglītība nevarot tikt uzskatīta par kvalitatīvu.

Valsts, izveidojot tādu pirmsskolas izglītības pakāpi, kurā bērns var iestāties jau no pusotra gada vecuma, vienlaikus esot izveidojusi viņa vecākiem paredzētu atbalsta mehānismu, lai viņi spētu nodrošināt sava bērna izglītību un attīstību. Bērna audzināšanu un izglītošanu šajā vecumā primāri un pilnvērtīgi esot iespējams nodrošināt arī ģimenes apstākļos, tādējādi stiprinot viņa dzimtās valodas prasmes un etniskās identitātes apziņu. Savukārt tad, ja Pieteikumu iesniedzēju likumiskie pārstāvji tomēr vēlas, lai viņu bērni pirmsskolas izglītības iestādē sāktu apmeklēt pirms obligātās pirmsskolas izglītības vecuma sasniegšanas, viņiem esot jārespektē izglītības iestādē realizētās izglītības programmas un to atbilstība valsts tiesiskajam regulējumam, citstarp arī attiecībā uz valsts valodas lietojumu.

Tieši agrīnais vecums esot pats labākais laiks, kad valodu var iemācīties bez lielas piepūles. Vairums Eiropas Savienības dalībvalstu nodrošinot pirmsskolas izglītības programmas valsts valodā. Mācoties valsts valodu, netiekot traucēta dzimtās valodas prasme, bet nostiprinoties vairāku valodu zināšanu pamats, uz kura varot tikt balstīta bērnu lingvistiskā attīstība un sekmēta viņu tālākā izglītošanās. Savukārt nepilnīgas mācību valodas zināšanas varot kļūt par nopietnu šķērslī skolā ne tikai latviešu valodas stundās, bet arī citos mācību priekšmetos.

Apstrīdētās normas esot vērstas uz valsts valodas lietojuma stiprināšanu, nodrošinot to, ka ikviens izglītojamais lieto valsts valodu ikdienā, ir pienācīgi sagatavots secīgai izglītības turpināšanai katrā nākamajā izglītības pakāpē un būs spējīgs piedalīties demokrātiskas valsts dzīvē. Līdz ar to apstrīdētajās normās noteiktajam pamattiesību ierobežojumam esot leģitīmi mērķi – demokrātiskas valsts iekārtas un citu cilvēku tiesību aizsardzība.

4.6. Neesot pamata pieņemt, ka apstrīdēto normu un ar tām saistītā tiesiskā regulējuma piemērošanas rezultātā varētu kristies mācību satura apguves kvalitāte. Izglītības politika Latvijā ilgstoši esot veidota tā, lai izglītojamo pakāpeniski sagatavotu proporcionāli aizvien plašākam valsts valodas lietojumam mācību procesā. Apstrīdētās normas ietverošie 2022. gada Grozījumi Izglītības likumā un 2022. gada Grozījumi Vispārējās izglītības likumā paredzot izglītojamā tiesības pirmsskolas izglītībā un pamatizglītībā saņemt individualizētu un personalizētu atbalstu valsts valodas prasmes apguvei, ja tas nepieciešams.

Mazākumtautību izglītojamiem pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē tiekot nodrošināta iespēja bez maksas apgūt mazākumtautību izglītības saturu mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmu ietvaros. Savukārt mazākumtautības valodas un kultūrvēstures iekļaušana vispārējās izglītības programmā neatbilstu spēkā esošajām mācību slodzes prasībām.

Pedagogu darba kvalitātes uzlabošana, kā arī pietiekamības nodrošināšana visās izglītības iestādēs neesot uzskatāma par alternatīvu līdzekli, bet gan par

apstrīdēto normu ieviešanas priekšnosacījumu izpildi.

Valodas politikas rezultātu izpēte Latvijā tiek veikta ik pēc pieciem gadiem un turpmāk tikšot veikta ik pēc septiņiem gadiem. Izglītības kvalitātes valsts dienests esot veicis vispārējās un profesionālās izglītības kvalitātes izvērtējumu par 2020./2021. mācību gadu, kā arī attālināto mācību izpēti laikā no 2020. gada aprīļa līdz jūnijam.

Izglītības un zinātnes ministrijas veiktajā mazākumtautību izglītības programmu īstenojušo izglītības iestāžu aptaujā "Izglītības iestādes plāns pārejai uz mācībām valsts valodā" no 129 izglītības iestādēm 72 iestādes norādījušas, ka tajās tiek nodrošināta latviešu valodas vide atbilstoši izglītības saturam. Savukārt 90 izglītības iestādes norādījušas, ka tiek plānota pārraudzība, lai nodrošinātu veiksmīgu pāreju uz mācībām valsts valodā. Arī Izglītības un zinātnes ministrija turpināšot uzraudzīt izglītības kvalitāti.

Mazākumtautības valodas, kultūras un identitātes saglabāšanu visupirms nodrošinot iespējas to brīvi lietot privātajās attiecībās. Turklāt Latvijā dzīvojošie mazākumtautību bērni pārsvarā zinot un brīvi lietojot savu dzimto valodu. Krievu valodā runājošiem Latvijas iedzīvotājiem dzimtajā valodā esot pieejama gan prese un citi plašsaziņas līdzekļi, gan daudzveidīgs un plašs kultūras pasākumu klāsts. Pieteikumu iesniedzēji krievu mazākumtautības identitāti papildus valsts izveidotajai izglītības sistēmai varot stiprināt, piemēram, etniskajos un kultūras centros vai privātās nedēļas nogales skolās.

Ņemot vērā iepriekš minēto, Saeima uzskata, ka apstrīdētās normas neliegs Pieteikumu iesniedzējiem īstenot Satversmes 114. pantā noteiktās tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību.

4.7. Ņemot vērā izglītības ieguvu valsts valodā gan kā ilgstoši īstenotās izglītības reformas mērķi, gan kā Izglītības likumā normatīvi nostiprinātu principu, kā arī nepieciešamību turpināt pilnveidot vispārējās izglītības reformu, lai nodrošinātu kvalitatīvu izglītību visās izglītības pakāpēs, esot atzīstams tas, ka pāreja uz mācībām tikai valsts valodā ir loģisks izglītības reformas noslēgums.

Apstrīdētās normas, kas paredz atteikšanos no mazākumtautību izglītības

programmām, attiecībā uz Pieteikumu iesniedzējiem stājoties spēkā viena gada līdz triju gadu laikā pēc to pieņemšanas. Pārejas perioda pieņemamību ietekmējot arī izglītojamā tiesības pirmsskolas izglītībā un pamatizglītībā saņemt individualizētu un personalizētu atbalstu valsts valodas prasmes apguvei, ja tas nepieciešams, kā arī Izglītības un zinātnes ministrijas nodrošinātais pedagogiem paredzēto atbalsta pasākumu kopums.

Ievērojot visu iepriekš norādīto, Saeima uzskata, ka apstrīdētās normas neaizskar Pieteikumu iesniedzēju tiesisko paļāvību, jo likumdevējs ir paredzējis saudzējošu pāreju uz jauno tiesisko regulējumu.

4.8. Saeimas pārstāvis tiesas sēdē norādīja, ka Saeima atbildes rakstā esot sniegusi savu redzējumu arī par citām normām, tostarp Satversmes 112. pantu, izskaidrojot apstrīdēto normu pieņemšanas kontekstu. Pieteikumu iesniedzēju pārstāvis un pieteikuma iesniedzējas personas M likumiskā pārstāve snieguši savu redzējumu par Satversmes 112. pantu, taču, pēc Saeimas ieskata, esot nepieciešams koncentrēties uz Satversmes 1. un 114. pantu, bet nepārbaudīt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 112. pantam, jo izskatāmā lieta neesot ierosināta par šo pantu.

Esot noteikts, ka izglītības procesam jānotiek valsts valodā, tomēr vairāki tiesas sēdē aplūkotie jautājumi esot pārsnieguši izglītības procesa ietvaru. Piemēram, bērnam ar invaliditāti nodrošinātais asistents nepiedaloties izglītības procesa īstenošanā. Asistenta uzdevums esot palīdzēt izglītojamam pārvietoties un veikt pašaprūpi. Līdz ar to apstrīdētās normas nereglamentējot izglītojamā un asistenta saziņas valodu. Ja izglītības iestādē rastos tāda situācija, ka būtu apdraudēta izglītojamo dzīvība, tad izglītības process tiktu pārtraukts un uz šādu situāciju neattiektos noteikumi par valsts valodas lietojumu.

Tā kā izglītības process notiek valsts valodā, arī logopēdu, skolotāju palīgu un pagarinātās dienas grupas pedagogu pakalpojumi, kuru mērķis ir sniegt izglītojamiem atbalstu valsts valodas apguvei, tiekot sniegti valsts valodā. Lai valodas apguves process ritētu veiksmīgāk, pedagogam vajagot turēties pie vienas konkrētās valodas lietojuma. Likumdevēja uzdevums esot nodrošināt vidi, kas veicina valsts valodas apguvi.

Arī izglītojamiem ar speciālām vajadzībām vajagot atrasties valsts valodas vidē, lai viņi attīstītu valsts valodas zināšanas un integrētos konkrētās valsts sabiedrībā. Turklāt šiem izglītojamiem tiek nodrošināti atbalsta pasākumi gan speciālās izglītības ietvaros, gan arī pārejai uz izglītību valsts valodā.

Likumdevējs esot nodrošinājis mazākumtautību interešu izglītības programmas visās izglītības pakāpēs, kurās tiek īstenota pāreja uz izglītību valsts valodā. Likumdevējs esot uzdevis pašvaldībām nodrošināt pie mazākumtautībām piederošajiem izglītojamiem iespēju šādu programmu apgūt bez maksas. Turklāt arī valsts piedaloties mazākumtautību interešu izglītības programmu finansēšanā. Tiesas sēdēs izglītības iestādes apliecinājušas, ka izglītojамie labprāt apmeklējot mazākumtautību interešu izglītības nodarbības. Turklāt mazākumtautību interešu izglītības programmas nodarbības varot apmeklēt arī izglītojамie ar speciālām vajadzībām. Mazākumtautību interešu izglītības programmas ieviešana esot komplekss pasākums, kuru ietekmējot ne tikai likumdevējs, bet arī pašas izglītības iestādes. Izglītības iestāde atbilstoši Izglītības likuma 28. pantam esot patstāvīga izglītības programmu izstrādē un īstenošanā, darbinieku izraudzīšanā, kā arī finansiālajā un saimnieciskajā darbībā. Arī mazākumtautību interešu izglītības programmas pedagogu piesaistīšana esot izglītības iestādes kompetences jautājums.

Atbilstoši likumdevēja deleģējumam pašvaldībai esot pienākums nodrošināt pie mazākumtautībām piederošajiem izglītojamiem interešu izglītību, ja to pieprasa izglītojамo vecāki. Mazākumtautību interešu izglītības programma esot vienīgā interešu izglītības programma, kuras īstenošanai ir valstiskā līmenī izstrādātas vadlīnijas un paraugs, kā arī nodrošināts finansējums un atbalsts attiecīgu mācību līdzekļu iegādei. Valsts veiktās darbības un sniegtais atbalsts sekmējot Satversmes 114. pantā ietverto pamattiesību īstenošanu. Pieteikumu iesniedzēji neesot snieguši nekādus apsvērumus sakarā ar to, ka mazākumtautību interešu izglītības programma nebūtu pieejama vai ka Pieteikumu iesniedzēji būtu sastapušies ar šķēršļiem, kas tiem liedz iesaistīties šādā programmā.

Tiesas sēdē pieaicināto personu paustie viedokļi apliecinot to, ka

likumdevējs, ieviešot apstrīdētās normas, nav rīkojies pārsteidzīgi un, nodrošinot izglītojamiem iespējas mācīties valsts valodu, ir rīkojies izglītojamo interesēs. Apstrīdēto normu atbilstību faktiskajiem apstākļiem un pašreizējai situācijai tiesas sēdē apstiprinājuši arī izglītības iestāžu vadītāji. Līdz ar to Pieteikumu iesniedzējiem esot nodrošinātas pilnvērtīgas iespējas īstenot Satversmes 114. pantā ietvertās pamattiesības.

5. Ministru kabinets sniedzis informāciju, ka mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmu mērķis ir sekmēt izglītojamo interesi saglabāt un attīstīt mazākumtautību identitāti, valodu un kultūras savdabību, nevis nodrošināt konkrētas, ar atzīmi novērtējamas zināšanas un prasmes, kā tas ir formālajā izglītībā.

Pamatojums tam, kāpēc noteiktas tieši trīs nodarbības nedēļā, izrietot no Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumu Nr. 747 “Noteikumi par valsts pamatizglītības programmu paraugiem” 12. pielikuma “Pamatizglītības mazākumtautību programmas paraugs”. Iepriekš šajā pielikumā bijis noteikts mācību priekšmetam “Mazākumtautību valoda un literatūra” veltīto mācību stundu skaits trijos gados. Proti, 1.–3. klasei trim gadiem bijušas noteiktas 312 mācību stundas, savukārt 4.–6. klasei un 7.–9. klasei – 315 mācību stundas, tātad deviņas mācību stundas nedēļā un trīs mācību stundas nedēļā attiecīgajā mācību gadā.

Mazākumtautību izglītojamiem esot iespēja darboties arī nemateriālā kultūras mantojuma apgūšanas un pārmantošanas programmā “Pulkā eimu, pulkā teku”.

Valsts valodas kā atsevišķa mācību priekšmeta apgūšana nespējot nodrošināt tādu izpratni par valsts valodas praktisko lietojumu, kā arī tādu vārdu krājumu, kādu izglītojamais iegūst, izmantojot valsts valodu kā mācību valodu citu mācību priekšmetu apgūvē. Līdz ar to nepastāvot citi, alternatīvi līdzekļi, ar kādiem valsts varētu izpildīt savu pozitīvo pienākumu izglītības sistēmā garantēt mazākumtautību tiesību ievērošanu un mazākumtautības valodas, kultūras un identitātes saglabāšanu.

6. Pieaicinātā persona – Izglītības un zinātnes ministrija – norāda, ka Izglītības likumā un Vispārējās izglītības likumā ir nostiprinātas izglītojamā tiesības pirmsskolas izglītībā un pamatizglītībā saņemt individualizētu un personalizētu atbalstu valsts valodas prasmes apguvei, ja tas nepieciešams. Individualizēts un personalizēts atbalsts varot tikt sniegts dažādās formās, piemēram, kā individuāls mācību plāns, piemēroti mācību materiāli, dažādi tehnoloģiskie risinājumi, individuāls darba temps, atbalstoša mācību vide, atbalsta personāla pastiprināta iesaiste, vecāku līdzdalība un citi. Tādējādi esot paredzēts, ka pirmsskolas izglītības un pamatizglītības iestādes sniegs izglītojamiem valsts valodas prasmes apguvei nepieciešamo atbalstu.

Vienlaikus tiekot īstenoti arī atbalsta pasākumi pārejai uz mācībām valsts valodā. Tiekot sniegts atbalsts valsts valodas pedagogiem, veikta mācību līdzekļu nomaiņa, izstrādāts mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas paraugs un izstrādātas vadlīnijas pedagogu atbalstam darbā lingvistiski nevienmērīgā mācību vidē. Izveidotie materiāli esot paredzēti izmantošanai gan speciālās izglītības iestādēs, gan arī vispārējās izglītības iestādēs, kurās iekļauti izglītojamie ar speciālo izglītības programmu. Šie mācību līdzekļi esot veidoti kā atbalsta materiāls pedagogiem, un tiem esot ieteikuma raksturs.

6.1. Vispārējās izglītības likums nosakot, ka speciālā izglītība ir īpašs vispārējās izglītības veids. Speciālās izglītības programmas nodrošinot izglītojamiem ar iegūtiem vai iedzimtiem funkcionāliem traucējumiem iespēju iegūt vispārējo izglītību atbilstoši viņu speciālajām vajadzībām. Speciālās izglītības programmas tiekot īstenotas, ņemot vērā valsts izglītības standartā noteiktos vispārējās izglītības satura īstenošanas mērķus, uzdevumus un obligāto saturu, atbilstoši izglītojamo attīstības traucējumu veidam, spējām un veselības stāvoklim. Atbilstoši Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumiem Nr. 332 “Noteikumi par Latvijas izglītības klasifikāciju” tiekot īstenoti deviņi speciālās izglītības programmu veidi.

Noteikumu par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem 3. pielikumā pirmsskolas izglītības saturs esot ietverts speciālās pirmsskolas izglītības programmas paraugā. Speciālās izglītības programmas īstenošanas pamatā esot pedagogu un speciālistu mērķtiecīgs un padziļināts bērna spēju izvērtēšanas, izpētes un korekcijas darbs, lai izglītības programma tiktu īstenota atbilstoši bērna spējām, attīstības līmenim, veselības stāvoklim, interesēm, individuālajai pieredzei un vajadzībām, sekmējot katra bērna individuālos sasniegumus. Pirmsskolas izglītības grupā bērni ar speciālām vajadzībām tiekot iekļauti, ievērojot normatīvo regulējumu un izstrādājot viņiem individuālu izglītības programmas apguves plānu.

Ar grozījumiem Izglītības likumā, kuri stājās spēkā 2021. gada 1. septembrī, Izglītības likuma 14. un 15. pantā esot noteikta Ministru kabineta un Izglītības un zinātnes ministrijas kompetence izglītojamo speciālo vajadzību izvērtēšanas metodikas izstrādē pirmsskolas izglītības iestādēm. Ar minētajiem grozījumiem Izglītības likuma 30. pantā esot noteikts, ka izglītības iestādes vadītājs katram bērnam, kas uzsāk obligāto izglītību pirmsskolas izglītības programmā, nodrošina speciālo vajadzību izvērtēšanu atbilstoši šai metodikai. Esot apstiprināti Ministru kabineta 2021. gada 29. jūnija noteikumi Nr. 453 "Izglītojamo speciālo vajadzību izvērtēšanas metodika pirmsskolas izglītības iestādēs", kas paredzot, ka izglītojamiem, kuri sasnieguši piecu gadu vecumu, tiek veikta speciālo vajadzību izvērtēšana, aizpildot šo noteikumu pielikumā pievienoto speciālo vajadzību izvērtēšanas veidlapu. Ar izvērtēšanas rezultātiem tiekot iepazīstināti vecāki. Atbalsta personāla pieejamību, ja tas nepieciešams, izglītojamam nodrošinot izglītības iestāde.

Pirmsskolas izglītības satura īstenošanai bērniem ar speciālām vajadzībām tiekot izmantoti arī Aģentūras izdotie mācību un metodiskie materiāli. Tāpat esot pieejami mācību materiāli izglītojamiem ar garīgās attīstības traucējumiem, materiāli lasītprasmes veicināšanai izglītojamiem ar lasītprasmes grūtībām, materiāli izglītojumiem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem integrētā mācību satura apguvei, kā arī materiāli izglītojamiem ar dzirdes traucējumiem.

Atbilstoši Valsts izglītības informācijas sistēmas datiem 2023. gada 1. septembrī speciālās pirmsskolas izglītības programmas kopumā apguvuši 4128 izglītojamie. No tiem 945 izglītojamiem esot nodrošināts atbalsts latviešu valodas apguvei, jo iepriekšējā mācību gadā viņi apguvuši kādu no speciālās mazākumtautību pirmsskolas izglītības programmām. No 945 izglītojamiem obligātās pirmsskolas izglītības vecumā esot 731 izglītojamais, tostarp 415 izglītojamie jau iepriekšējā mācību gadā sasnieguši šo vecumu. No 945 izglītojamiem, kuriem tiek nodrošināts atbalsts latviešu valodas apguvei, 741 izglītojamais speciālās izglītības programmu apgūstot pirmsskolas izglītības iestādē, 101 izglītojamais – vispārējās izglītības iestādē un 103 izglītojamie – speciālās izglītības iestādē. Savukārt no 913 izglītojamiem, kuri izglītību iegūst pamatizglītības pakāpes 1., 4. un 7. klasē un kuriem tiek nodrošināts atbalsts latviešu valodas apguvei, 627 izglītojamie attiecīgo izglītības programmu apgūstot vispārējās izglītības iestādē, bet 286 – speciālās izglītības iestādē.

Atbalsta pasākumus izmantojot izglītojamie, kuriem ir logopēda novērtēšanas ziņojums par runas un valodas izpētes rezultātiem, speciālā pedagoga izvērtējums par pedagoģiskās izpētes rezultātiem, izglītības vai klīniskā psihologa atzinums par psiholoģiskās izpētes rezultātiem, pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinums par speciālās izglītības programmu vai pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinums par atbalsta pasākumu nepieciešamību vispārējās pamatizglītības programmā. Šos atbalsta pasākumus varot izmantot arī izglītojamie, kuriem konstatētas attīstības vai mācīšanās grūtības. Izglītības iestādes atbalsta speciālisti, pamatojoties uz pilngadīga izglītojamā vai nepilngadīga izglītojamā vecāka, bāriņtiesas iecelta aizbildņa vai aizgādņa iesniegumu, veicot attiecīgu pedagoģisko vai psiholoģisko novērtējumu un sniedzot atzinumu par nepieciešamajiem atbalsta pasākumiem.

Izglītojamie septiņās speciālās pamatizglītības programmās pilnā apjomā apgūstot valsts pamatizglītības standarta saturu un kārtojot noteiktos pārbaudes darbus ar atbilstošiem atbalsta pasākumiem. Šo skolēnu kopējā intelektuālā attīstība atbilstot normai. Saturs esot būtiski atšķirīgs divām speciālās izglītības programmām – izglītojamiem ar garīgās attīstības traucējumiem un

izglītojamiem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem vai vairākiem smagiem attīstības traucējumiem. Izglītojamie, kuri mācās speciālās pamatizglītības programmā “izglītojamiem ar garīgās attīstības traucējumiem”, apgūstot atvieglotu valsts pamatizglītības standarta saturu, bet atsevišķu mācību priekšmetu tēmas esot iekļautas citos mācību priekšmetos. Izglītojamie, kuri mācās speciālās pamatizglītības programmā “izglītojamiem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem vai vairākiem smagiem attīstības traucējumiem”, apgūstot atsevišķas valsts pamatizglītības standarta noteiktas zināšanas un prasmes ar skolotāja individuālu palīdzību. Katram šajā izglītības programmā iesaistītajam izglītojamam esot individuāls izglītības programmas apguves plāns. Atbilstoši izglītojamā veselības stāvoklim un izglītības iestādes iespējām šāda izglītības programma varot tikt īstenota ilgākā laikposmā, bet ne ilgāk par 12 gadiem. Abu minēto grupu izglītojamie nākamajā klasē tiekot pārcelti bez nosacījumiem un esot atbrīvoti no valsts pārbaudījumiem.

Atzinumus par konkrētam izglītojamam atbilstošāko izglītības programmu un mācību satura apguvei nepieciešamajiem atbalsta pasākumiem sniedzot valsts vai pašvaldību pedagoģiski medicīniskās komisijas saskaņā ar Ministru kabineta 2012. gada 16. oktobra noteikumiem Nr. 709 “Noteikumi par pedagoģiski medicīniskajām komisijām”.

Pedagoģiski medicīnisko komisiju informācijas sistēma esot savienota ar Valsts izglītības informācijas sistēmu. Līdz ar to pedagoģiski medicīnisko komisiju izsniegto atzinumu saturs izglītības iestādei esot pieejams.

Ministru kabineta 2019. gada 19. novembra noteikumi Nr. 556 “Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās izglītības programmās uzņemtu izglītojamos ar speciālām vajadzībām” nosakot prasības, kādas izvirzāmas vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās pirmsskolas, vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības programmās uzņemtu izglītojamos ar speciālām vajadzībām. Normatīvais regulējums nosakot atbalsta pasākumus izglītojamiem ar speciālām vajadzībām vispārējās izglītības programmas apguvei, kā arī vienotu, visās izglītības iestādēs izmantojamu individuālās izglītības programmas apguves plāna paraugu. Minētie noteikumi

paredzot pedagoģisko vai psiholoģisko novērtējumu un atzinuma sniegšanu arī par tiem izglītojamiem, kuriem nav pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinuma, bet ir konstatētas attīstības vai mācīšanās grūtības. Izglītojamie ar speciālām vajadzībām varot saņemt atbalstu, citstarp arī valsts valodas apguvei, speciālās izglītības attīstības centros. Latvijā šobrīd darbojoties 10 speciālās izglītības iestādes – attīstības centri, kas dislocēti visos Latvijas plānošanas reģionos.

Sadarbībā ar piecām Latvijas pašvaldībām esot organizētas profesionālas sarunas, lai izzinātu pirmsskolas izglītības pedagogu un izglītības iestāžu labo praksi, kas uzkrāta, īstenojot mācības latviešu valodā, kā arī identificētu izaicinājumus un sniegtu nepieciešamo atbalstu. Laikposmā no 2023. gada septembra līdz 2024. gada maijam notikušas attālinātas un klātienēs vizītes 25 Latvijas pirmsskolas izglītības iestādēs, tostarp arī izglītības iestādēs, kas īsteno speciālās pirmsskolas izglītības programmu, un sarunas ar pirmsskolas pedagogiem un vadību. Profesionālo sarunu laikā esot apzināta labā prakse attiecībā uz pašvaldības un pirmsskolas izglītības iestāžu sadarbību pārejā uz mācībām latviešu valodā, rotaļnodarbību plānošanu un īstenošanu latviešu valodā, prasmīgi organizētu mācību darbu centros, profesionālu logopēda korekcijas darbu un atbalstu, radošas izglītības vides veidošanu, mērķtiecīgi organizētu metodisko darbu un regulāru pedagogu profesionālo pilnveidi. Profesionālo sarunu laikā tikuši konstatēti arī izaicinājumi, kas saistīti ar nepieciešamību veicināt pedagogu, izglītības iestāžu un izglītojamo vecāku sadarbību jautājumos par latviešu valodas lietošanu ārpus mācību iestādes, kā arī nepieciešamību veidot valsts valodas vidi neformālai personāla iekšējai saziņai.

Ministriņā darbojoties Konsultatīvās padomes mentori, kas sniedzot pedagogiem atbalstu komunikācijas, profesionālās kvalifikācijas pilnveides, nodrošinājuma un kvalitātes jomās. Pirmsskolas izglītības programmu, arī speciālo pirmsskolas izglītības programmu, īstenojošo izglītības iestāžu vadītājiem, vadītāju vietniekiem, pedagogiem, izglītības pārvalžu speciālistiem pirmsskolas izglītības jautājumos laikposmā no 2023. gada līdz 2024. gada jūnijam esot noorganizēti deviņi tiešsaistes semināri, kuros mentori snieguši

metodisku atbalstu pārejā uz vienotu skolu. Šajos semināros esot piedalījušies vairāk nekā 2000 pirmsskolas pedagogu, vadības pārstāvju un metodiķu. Semināru ietvaros sniegtas arī individuālas konsultācijas. Semināri esot ierakstīti, un attiecīgie ieraksti esot pieejami Izglītības un zinātnes ministrijas mājaslapā.

6.2. Interesešu izglītības programmas īstenošanai piešķiramo stundu skaits ne ar vienu normatīvo aktu un nevienai interesešu izglītības programmai neesot noteikts. Attiecībā uz interesešu izglītību Ministru kabinets neesot izdevis noteikumus par konkrētu tās saturu un konkrētu programmu. Katrā pašvaldībā interesešu izglītības programmas tiekot īstenotas, ņemot vērā gan attiecīgās pašvaldības izveidotas programmu izvērtēšanas un valsts budžeta mērķdotācijas sadales komisijas lēmumu, gan attiecīgās programmas īstenošanai piešķirto licenci. Tādējādi pašvaldības komisija, ņemot vērā dažādus nosacījumus, piemēram, valstī un pašvaldībā noteiktās prioritātes, pieprasījumu pēc konkrētas programmas, pieejamos finanšu līdzekļus, cilvēkresursus un materiāltehnisko bāzi, lemjot par to, kādas programmas tiks īstenotas un par cik stundām pedagoga darba samaksa tiks finansēta. Interesešu izglītības programmas varot tikt finansētas arī no izglītības iestādes dibinātāja vai izglītojamo vecāku finanšu līdzekļiem.

Parasti interesešu izglītības pulciņu nodarbības notiekot pēc formālās izglītības mācību stundām un šo nodarbību skaits, lai neradītu pārslodzi izglītojamiem, tiekot sabalansēts atbilstoši izglītojamo vecumam, programmas specifikai, pieejamiem resursiem un citiem apstākļiem. Turklāt normatīvi neesot noteikts, cik daudzās interesešu izglītības programmās izglītojamais var piedalīties. Pieredze liecinot, ka bērni iesaistās vairākās interesešu izglītības programmās, izmēģinot savas spējas dažādās jomās, piemēram, sportā, dejošanā, dziedāšanā, mācoties valodas, un viņu intereses var mainīties. Visbiežāk vienas interesešu izglītības programmas apguves apjoms esot trīs nodarbības nedēļā. Tādējādi, ņemot vērā iepriekš minētos programmu īstenošanas un finansēšanas principus, arī Ministru kabineta 2023. gada 29. augusta noteikumos Nr. 494 “Noteikumi par mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interesešu izglītības

programmas paraugu un tās īstenošanas vadlīnijām” (turpmāk arī – Mazākumtautību interešu izglītības noteikumi) noteikts, ka mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programma īstenojama nodarbībās, kuru skaits var sniegties līdz trim nodarbībām nedēļā.

Mazākumtautības valodas prasmes un etniskās piederības izjūtu bērns pamatā apgūstot ģimenē. Savukārt interešu izglītības programmas mērķis esot sekmēt izglītojamā interesi saglabāt un attīstīt savu mazākumtautības pārstāvja identitāti, attiecīgās mazākumtautības valodu un kultūras savdabību, nevis nodrošināt konkrētas, ar atzīmi novērtējamas zināšanas un prasmes, kā tas ir formālajā izglītībā. Izglītības iestādes varot mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas apguvei atvēlēt arī vairāk vai mazāk par trim nodarbībām nedēļā.

Lai bērns līdz pirmsskolas izglītības posma beigām būtu valsts valodu apguvis pietiekamā līmenī un būtu gatavs sākt mācības 1. klasē valsts valodā, spētu sekmīgi apgūt valsts valodā pasniegto mācību saturu un iekļauties skolas vidē, Latvijā no 2023. gada 1. septembra visā pirmsskolas posmā pirmsskolas izglītības programma tiekot apgūta latviešu valodā, un neesot nekāda pamata pirmsskolas izglītības satura apgūvē noteikt izņēmumu attiecībā uz valsts valodas lietojumu.

6.3. Tiesas sēdē Izglītības un zinātnes ministrija norādīja, ka 2022. gada 1. septembrī mazākumtautību izglītības programmas īstenojušas 136 pirmsskolas izglītības iestādes, bet šobrīd mazākumtautību interešu izglītības programmas tiekot īstenotas 43 izglītības iestādēs.

Ja pie mazākumtautības piederošam izglītojamam ir nepieciešams atbalsts valsts valodas apguvei, valsts esot izglītības iestādēm piešķīrusi finanšu līdzekļus atbalsta mehānismu realizācijai. Bērniem ar speciālām vajadzībām logopēdiskais un psiholoģiskais atbalsts esot nodrošināms valsts valodā, lai veicinātu viņu iekļaušanos sabiedrībā un vienkāršotu viņu tālākās izglītības iespējas. Bilingvāli runājošam bērnam ar attīstības traucējumiem spējas esot vienādas abās valodās un neatšķiroties no monolingvāla bērna spējām.

Mazākumtautību interešu izglītības programma esot apgūstama brīvprātīgi, un tās mērķis esot saglabāt izglītojamā interesi par savu piederību pie mazākumtautības, tās valodas, kultūras un etniskās savdabības saglabāšanu un attīstīšanu. Šajā programmā esot apgūstama gan valoda, gan arī kultūra, vēsture, ģeogrāfija un tradīcijas. Mazākumtautību interešu izglītības noteikumos ietvertās mazākumtautību interešu izglītības programmas īstenošanas vadlīnijas esot tikai paraugs, kuru pedagogi varot pilnveidot pēc saviem ieskatiem. Pašvaldībai, piešķirot finansējumu mazākumtautību interešu izglītības programmas īstenošanai, vajagot rēķinoties ar trim attiecīgām nodarbībām nedēļā. Ja ir pietiekams izglītojamo vecāku pieprasījums, tad pašvaldība pēc savas iniciatīvas piešķirot finansējumu, kas nedrīkstot būt mazāks kā par trim mazākumtautību interešu izglītības nodarbībām nedēļā. Šis pirmsskolas vecuma izglītojamiem paredzamo nodarbību skaits esot salāgots un noteikts atbilstoši pamatizglītības pakāpē izvirzītajām prasībām.

Izglītojamo interesēm visatbilstošākā mazākumtautību interešu izglītības programma varot tikt īstenota tajā pašā izglītības iestādē, kurā izglītojamais apgūst vispārējās izglītības obligāto saturu, bet, ja šajā programmā vēlas iesaistīties tikai viens izglītojamais, tad vajadzētu pēc saskaņošanas ar viņa vecākiem nodrošināt šim izglītojamam iespēju apgūt mazākumtautību interešu izglītību citā, pēc iespējas tuvākā izglītības iestādē.

Turklāt mazākumtautības valodu esot iespējams apgūt arī fakultatīvi. Arī speciālās izglītības iestādēs attiecīga pieprasījuma gadījumā vajagot būt nodrošinātai mazākumtautību interešu izglītības programmas īstenošanai. Mazākumtautību interešu izglītības nodarbībās izglītojamiem atbalsts tiekot sniegts viņu dzimtajā valodā.

Šobrīd tiekot plānota finansējuma piešķiršana mazākumtautību interešu izglītības programmu turpināšanai. Pēc pārejas perioda, kad apstrīdētajām normām jāstājas spēkā, paredzēts mazākumtautību interešu izglītības programmas finansēt ar struktūrfondu atbalstu. Nometnēm un mazākumtautību valodu kultūras apguvei finansējuma piesaiste tiekot plānota arī no Eiropas atbalsta mehānismiem. Šobrīd esot aptuveni 800 pedagogu, kas izglītojamiem

māca krievu valodu un kultūru. Tieši šie pedagogi tad arī tikšot aicināti vadīt mazākumtautību interešu izglītības programmā paredzētās nodarbības.

Bērna dzimtās valodas izmantošana izglītības procesā esot pieļaujama tikai gadījumos, kad ir apdraudēta viņa dzīvība.

Izglītības kvalitātes dienests, akreditējot izglītības iestādes, veicot to vadītāju novērtēšanu. Šajā procesā Izglītības kvalitātes dienests vērtējot visu izglītības procesu kopumā.

Par pedagogu un darbinieku piesaisti izglītības iestādē esot atbildīgs tās vadītājs. Izglītības iestādes vadītājam sadarbībā ar izglītības iestādes dibinātāju vajagot atrast veidu, kā, izmantojot pieejamos resursus, varētu piesaistīt pedagogus. Pedagogu trūkums neesot sistēmiska problēma.

Izglītības un zinātnes ministrija veicot centralizēto eksāmenu rezultātu analīzi atbilstoši izglītības programmu veidiem. 9. klases centralizēto eksāmenu rezultāti esot analizēti atsevišķi kā gūti mazākumtautību izglītības programmas ietvaros, bet vidusskolas eksāmenu rezultāti analizēti kopumā, jo šādas programmas vairs neesot. Veicot analīzi atbilstoši programmu veidiem, Izglītības un zinātnes ministrija secinājusi, ka eksāmenu rezultātu dinamika un latviešu valodas apgūvē panāktais progress nav pietiekams salīdzinājumā ar vidējiem rezultātiem valstī. Atbilstoši 2018. gada datiem par mazākumtautību izglītības programmās sasniegtajiem rezultātiem latviešu valodas apgūves vidējais procentuālais rādītājs bijis 45, toties izglītības iestādēs, kurās mazākumtautību izglītības programma netika realizēta, šis rādītājs bijis 53.

7. Pieaicinātā persona – Valsts izglītības satura centrs – norāda, ka mazākumtautību interešu izglītības programma esot vienīgais izņēmums tajā ziņā, ka tikai tās īstenošanai valstiskā līmenī ir izstrādātas vadlīnijas, paraugs, kā arī nodrošināts mērķēts valsts finansējums un atbalsts mācību līdzekļu iegādei. Tādējādi mazākumtautību interešu izglītības programmas īstenošanai esot nodrošināts gan metodiskais, gan arī finansiālais atbalsts. Mazākumtautību interešu izglītības programmu apstiprinot izglītības iestādes vadītājs. Izglītības iestādes vadītājs nosakot arī kārtību, kādā attiecīgā programma tiek īstenota

izglītības iestādē. Tādējādi izglītības iestādes vadītājs un dibinātājs esot atbildīgi par mazākumtautību interešu izglītības programmas īstenošanas kontroli.

7.1. Mazākumtautību izglītojamiem ar speciālām vajadzībām tiek nodrošinātas vienlīdzīgas iespējas izglītības iestādē apgūt mazākumtautību interešu izglītības programmu. Izglītības iestādei un mazākumtautību interešu izglītības pedagogam vajagot nodrošināt to, lai programmas saturs būtu piemērots bērna individuālajām spējām un interesēm.

Interesu izglītības programmu piedāvājums un jebkuras šādas programmas saturs, arī mazākumtautību interešu izglītības programmas saturs, tiek veidots atbilstoši izglītojamo vecumposmam un ar mērķi papildināt, attīstīt, nostiprināt zināšanas un attīstīt spējas un prasmes. Tādējādi bērnam tiek nodrošinātas papildu iespējas gūt jaunu vai paplašinātu pieredzi, tai skaitā iespēju saglabāt un attīstīt mazākumtautības valodu, kā arī etnisko un kultūras savdabību.

Mazākumtautību interešu izglītības programma varot tikt īstenota pēc vecāku pieprasījuma vai vecākiem atsaucoties uz pirmsskolas izglītības iestādes piedāvājumu. Mazākumtautību interešu izglītības programmas sagatavošanā un īstenošanā izglītības iestādei un pedagogam vajagot ievērot Mazākumtautību interešu izglītības noteikumus.

7.2. Tiesas sēdē Valsts izglītības satura centrs norādīja, ka interešu izglītībā sasniedzamie rezultāti neesot strikti reglamentēti. Mazākumtautību interešu izglītības programmas saturs un mērķi neesot tādi paši kā iepriekš izglītības pamatprogrammā iekļautajai krievu valodas un literatūras apguvei. Mazākumtautību interešu izglītības programma esot vērtējama kā veselums, kas dod iespēju saglabāt un attīstīt mazākumtautības valodu un kultūru. Ja izglītības iestāde un izglītojamo vecāki uzskata par nepieciešamu palielināt mazākumtautību interešu izglītībai paredzēto stundu skaitu, tas neesot aizliegts.

Obligātā izglītības satura pasniegšanā izglītojamiem ar speciālām vajadzībām pedagogi izmantojot īpašas metodes, kas pielāgotas tam, lai izglītojamais spētu šo saturu efektīvi uztvert. Speciālās izglītības iestādē arī interešu izglītības jomā ar izglītojamiem strādājot tam īpaši apmācīti pedagogi. Interesu izglītības programmas īstenošanā atbalsta sniegšanai varot tikt

piesaistīts arī pedagoga asistents. Turklāt Valsts izglītības satura centrs ļoti daudzus pedagogus esot apmācījis darbam ar izglītojamiem, kuriem ir grūtības ar valsts valodas apguvi.

Jo agrāk bērns iekļausies valsts valodas vidē, jo vieglāk viņš šo valodu apgūšot. Tieši tāpēc arī logopēdiem un citiem speciālistiem esot ieteicams strādāt ar izglītojamo valsts valodā. Bērna dzimtās valodas izmantošana būtu pieļaujama tikai krīzes situācijās un turklāt tikai tādā gadījumā, ja pedagogs šo valodu zina.

Sākotnēji, pārejot uz izglītību valsts valodā, varot būt tā, ka pasliktinās nevis valodas, bet citu mācību priekšmetu apguves rezultāti. Tomēr vajagot ņemt vērā to, ka izglītības reforma tiek ieviesta pakāpeniski. Pāreju uz izglītību valsts valodā 2023. gada 1. septembrī uzsāka 1., 4. un 7. klases izglītojamie. Šo izglītojamo sasniegtie rezultāti būšot redzami laikā, kad viņi mācīsies 3., 6. un 9. klasē.

8. Pieaicinātā persona – Rīgas Purvciema vidusskola – tiesas sēdē norādīja, ka šajā mācību gadā pirmsskolas absolventi bijuši labāk sagatavoti mācību uzsākšanai 1. klasē.

Mazākumtautību interešu izglītības programma palīdzot attīstīt un saglabāt mazākumtautības valodu, kultūru un etnisko identitāti. Mazākumtautību interešu izglītības nodarbībās 1. klases izglītojamie mācoties lasīt, rakstīt krieviski un iepazīstot folkloru. Izglītojamie 4. klasē mazākumtautību interešu programmas ietvaros galvenokārt padziļinot savas krievu valodas gramatikas zināšanas un izpratni par krievu literatūru. 7. klasē izglītojamo interese piedalīties mazākumtautību interešu izglītības nodarbībās zināmā mērā zūdot, jo tās notiekot vai nu pēc, vai pirms izglītības pamatprogrammas apgūšanas un šajā pašā laikā skolotāji sniedzot arī konsultācijas pamatprogrammā apgūstamajos mācību priekšmetos.

Iepriekš mazākumtautību valodas un literatūras apguvei bijušas paredzētas trīs stundas nedēļā, bet, tā kā mazākumtautību interešu izglītības nodarbībās tiek apgūtas ne tikai mazākumtautības valodas un literatūras zināšanas un attīstītas arī citas prasmes, iepriekš apgūtās izglītības un tagad apgūstamās izglītības

saturu nevarot salīdzināt. Izglītības iestāde esot konsultējusies ar vecākiem par mazākumtautību interešu izglītības programmas īstenošanas laiku. Vairums vecāku vēlējušies, lai attiecīgās nodarbības tiktu organizētas pēc izglītības pamatprogrammas apguves. Direktora vietnieks apmeklējot interešu izglītības nodarbības, un par tām tiekot sniegtas atskaites. Vecāku sapulču laikā tiekot nodrošināta atgriezeniskā saite arī par mazākumtautību interešu izglītības programmas norisi. Mazākumtautību interešu izglītības programmu vadot pedagogi, kas iepriekš pasnieguši krievu valodu un literatūru. Nākotnē izglītības iestāde plāno ieviest arī citus mazākumtautību interešu izglītības kontroles mehānismus.

Pārejai uz izglītību valsts valodā izglītības iestāde esot gatavojusies savlaicīgi. Pedagogi apmeklējuši īpašas nodarbības, kursus un pieredzes apmaiņas pasākumus.

Bērniem ar psiholoģiska rakstura traucējumiem būtu nepieciešams konkrētās situācijās sniegt atbalstu, izmantojot viņu dzimto valodu.

Izglītojamie dzimto valodu varot izmantot starpbrīžos un meklējot informācijas avotus mācību nolūkos.

9. Pieaicinātā persona – Rēzeknes valsts poļu ģimnāzija – tiesas sēdē norādīja, ka tajā vispārējās izglītības programma tiekot īstenota atbilstoši starpvalstu līgumam. Izglītības iestāde esot izstrādājusi autorprogrammu un tādējādi mācību plānā saglabājusi poļu valodas stundas gan pirmsskolas izglītības pakāpē, gan pamatizglītības pakāpē. 3. klasei esot paredzētas četras, bet 5. un 7. klasei – trīs poļu valodas mācību stundas nedēļā. Šāds stundu skaits esot optimāls, turklāt izglītības iestāde piedāvājot poļu valodu apgūt arī fakultatīvi, ja izglītojamie un viņu vecāki to vēlas.

Papildus tam iestādes īstentās interešu izglītības programmas esot vērstas uz poļu kultūras un tās mantojuma saglabāšanu. Kori un tautas deju nodarbības vadot pedagogi no Polijas.

Izglītības iestāde regulāri kontrolējot izglītojamo sekmes un neesot konstatējusi izglītības kvalitātes kritumu. Izglītības iestādes rīcībā esot bijusi

pienācīga pārejai uz izglītību valsts valodā nepieciešamā mācību literatūra un digitālie mācību līdzekļi.

Izglītības iestādē esot arī piecgadīgu un sešgadīgu izglītojamo grupiņa. Šiem bērniem pedagogs no Polijas līdz ar poļu dziesmām un dejām mācot arī poļu valodu. Izglītojamiem rodoties izpratne par to, kādā valodā ar kuru no pedagogiem var sazināties. Izglītības iestāde cenšoties veicināt valsts valodas apguvi arī starpbrīžos un rotaļnodarbībās. Arī vecāki tiek mudināti palīdzēt izglītojamiem apgūt valsts valodu. Bērni šajā vecumā valodas apgūstot ļoti ātri.

Arī izglītojamiem ar speciālām vajadzībām esot iespēja saglabāt un attīstīt mazākumtautības valodu, kā arī etnisko un kultūras savdabību, jo viņi mācoties kopā ar pārējiem izglītojamiem. Izglītojamiem ar speciālām vajadzībām, ja nepieciešams, tiek nodrošinātas arī individuālas nodarbības katrā mācību priekšmetā. Tāpat viņiem gan pirmsskolas izglītības, gan pamatizglītības pakāpē tiek piesaistīts speciālais pedagogs, sociālais pedagogs, kā arī logopēds. Izglītojamie ar speciālām vajadzībām aktīvi iesaistoties interešu izglītības nodarbībās, un arī viņiem esot nodrošināta saikne ar poļu valodu un kultūru.

Padomju laikos neesot bijis iespējams apgūt poļu valodu, jo neesot bijušas poļu izglītības iestādes. Šobrīd izglītojamiem ir iespēja gan mācīties poļu izglītības iestādēs, gan arī apgūt poļu valodu. Rēzeknes valsts poļu ģimnāzijas absolventi izvēloties arī savus bērnus izglītēt šajā izglītības iestādē un palīdzot viņiem apgūt poļu valodu.

10. Pieaicinātā persona – Rīgas 224. pirmsskolas izglītības iestāde – norāda, ka tajā izglītību iegūstot 11 izglītojamo grupas vecumā no pusotra gada līdz septiņiem gadiem.

Izglītības iestāde esot saņēmusi metodiskos materiālus, grāmatas, kā arī papildu finansējumu pārejai uz izglītību valsts valodā nepieciešamo digitālo mācību līdzekļu iegādei.

Izglītības iestādē esot pieejama arī mazākumtautību interešu izglītība. Attiecīgās nodarbības apmeklējot vairums izglītojamo. Pašvaldība visiem izglītojamiem kopā interešu izglītības programmas apguvei esot piešķirusi 18

stundas nedēļā. Vienai grupai mazākumtautību interešu izglītības nodarbība ilgstot aptuveni 20–25 minūtes. Programma tiek īstenota no plkst. 15.00 līdz plkst. 18.30. Mazākumtautību interešu izglītības nodarbības katrai grupai notiekot divas reizes nedēļā.

Mazākumtautību interešu izglītības nodarbībās tiek stāstīts par folkloru, lasītas pasakas un dziedātas dziesmas. Izglītojamie savās mājās ar ģimeni sazinoties dzimtajā valodā, tāpēc mazākumtautību interešu izglītība esot vērsta vairāk tieši uz kultūras apguvi. Mazākumtautību interešu izglītības saturu izglītības iestāde varot pielāgot vecāku pieprasījumam. Par mazākumtautību interešu izglītības programmas ietvaros apgūto tiek veidotas atskaites e-žurnālā.

Izglītojamiem ar speciālām vajadzībām esot pieejams atbalsta personāls. Pedagogu palīgi veicot individuālu darbu ar izglītojamiem, kuriem konstatētas valodas apguves grūtības. Izglītojamie ar speciālām vajadzībām apmeklējot arī mazākumtautību interešu izglītības nodarbības.

Tā kā izglītības process tiek īstenots valsts valodā, arī saziņa ar izglītojamiem notiekot valsts valodā. Izglītojamie šajā agrīnajā vecumā valodu apgūstot ļoti ātri. Dzimto valodu izglītojamie izmantojot savstarpējā saziņā. Izņēmuma gadījumos bērnu dzimtā valoda tiek izmantota viņu nomierināšanai vai viņu drošībai bīstamās situācijās.

11. Pieaicinātā persona – pirmsskolas izglītības iestāde “Dzirnaviņas” –norāda, ka tajā īstenotajā mazākumtautību interešu izglītības programmā tiek iesaistīti izglītojamie no triju līdz septiņu gadu vecumam. Izvēle neparedzēt šādu programmu izglītojamiem no pusotra gada līdz trim gadiem esot saskaņota ar viņu vecākiem. Interešu izglītības nodarbībā izglītojamie piedaloties grupās līdz 15 bērniem. Šīs nodarbības apmeklējot arī izglītojamie ar valodas attīstības traucējumiem.

Nodarbības tiek organizētas dienas otrajā pusē no plkst. 15.00 līdz plkst. 18.00. Nodarbība ilgstot līdz 45 minūtēm un notiekot divas reizes nedēļā. Izglītības iestādei esot piešķirts pašvaldības finansējums mazākumtautību

interesu programmas īstenošanai tieši šādā apmērā. Nelielās slodzes dēļ esot bijis problemātiski atrast pedagogu interešu izglītības programmas īstenošanai. Atgriezeniskā saite par mazākumtautību interešu izglītības programmas ietvaros apgūto vecākiem tiekot sniegta pēc katra lielā temata apguves organizētajos kopējos svētkos.

Izglītojamo nomierināšanai būtisks esot balss tonis. Kritiskās situācijās, kad izglītojamais nesaprot valsts valodā teikto, viņa nomierināšanai tiekot izmantoti žesti vai arī viņa dzimtajā valoda. Izglītojamie savstarpēji sazinoties dzimtajā valodā. Viņi mēdzot arī ar pedagogiem sazināties dzimtajā valodā, bet pedagogi atbildi sniedzot valsts valodā. Arī atbalsts valsts valodas apguvei tiekot sniegts tikai valsts valodā. Izglītojamam ar speciālām vajadzībām tiekot piesaistīts asistents, kas ar izglītojamo runā viņa dzimtajā valodā, savukārt pedagogi arī ar šādu izglītojamo sazinoties valsts valodā.

Kopš 2023. gada 1. septembra mazākumtautību izglītojamo saikne ar viņu tautas kultūru neesot pasliktinājusies. Izglītības iestāde par izglītojamo vecāku nodrošināto finansējumu varot piesaistīt arī citus interešu izglītības pedagogus.

12. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Psihiatrijas un narkoloģijas katedras docētājs, Bērnu psihiatrijas klīnikas vadītājs, Pusaudžu resursu centra attīstības vadītājs Dr. med. Ņikita Bezborodovs – norāda, ka bilingvālā vidē bērniem ar speciālām vajadzībām mēdzot īslaicīgi aizkavēties valodas attīstība, taču ilgtermiņā tas neatstājot nekādas negatīvas sekas. Izglītojamam ar speciālām vajadzībām, kurš mācās divās valodās, sākotnēji katrā no tām vārdu krājums esot šaurāks, tomēr abās valodās kopumā diezgan liels. Izglītojamais ar speciālām vajadzībām laika gaitā apgūstot abas valodas. Vecākiem vajagot ar savu bērnu sazināties dzimtajā valodā un rēķināties ar to, ka šīs valodas apguve viņam prasīs ilgāku laiku.

Izglītojamiem ar attīstības traucējumiem vislabākais izglītības veids esot iekļaujošā izglītība. Tā ļaujot izvairīties no segregācijas. Viens no izglītības mērķiem esot tādu prasmju trenēšana, kuras nodrošina spēju kļūt par sabiedrības locekli un funkcionēt sabiedrībā. Ja reiz valsts valoda ir latviešu valoda, tad šī

valoda esot jāzina, citādi cilvēks nebūšot spējīgs patstāvīgi funkcionēt. Valsts valodas prasme esot svarīga arī bērniem ar neiropsihiskās attīstības traucējumiem. Valodas nezināšana novedot pie tā, ka samazinās kontaktu skaits un to kvalitāte. Pedagogam esot svarīgi valsts valodu pārzināt labā līmenī, lai neaizkavētu izglītojamos valsts valodas apguves procesā. Pedagogam neesot ieteicams ikdienā lietot abas valodas, lai bērnam netiktu jaukti valodu kodi un traucēta valodas apguve.

Cik liels atbalsts nepieciešams izglītojamam ar speciālām vajadzībām, tas lielā mērā esot atkarīgs no viņa veselības stāvokļa. Izglītojamam ar speciālām vajadzībām sniedzamo atbalsta pasākumu veidu un nepieciešamību vajagot vērtēt izglītības vidē. Izglītojamiem ar speciālām vajadzībām atbalsts būtu jāsaņem tādā veidā, kādu viņi saprot. Atbalsta sniegšana saprotamā veidā varot izpausties gan kā atbalsta sniegšana ar vizuāliem uztveres materiāliem, neizmantojot valodu, gan arī kā skaidrojuma sniegšana bērnam saprotamā valodā. Kamēr bērns konkrētu valodu neprot, komunicēt ar viņu vajadzētu tādā valodā, kuru viņš saprot, proti, vai nu viņa dzimtajā valodā, vai arī ar žestiem.

Gandrīz vai visi pētījumi par bilingvālas vides ietekmi uz izglītojamiem ar speciālām vajadzībām attiecoties uz tādām situācijām, kad komunikācija ģimenē notiek dzimtajā valodā, bet izglītības process izglītības iestādē – citā valodā.

Valodas apguve esot process, kas faktiski sākoties vēl pirms dzimšanas, uztverot skaņas. Ja cilvēks jaunu valodu apgūst periodā, kad viņa smadzenes ir visplastiskākās, tātad agrā jaunībā, tad to iemācīties varot ļoti viegli. Tomēr valodas apguvei īpaši svarīga esot atrašanās konkrētās valodas vidē. Izglītojamie, kas mācās mazākumtautību izglītības iestādēs, lielākoties atrodoties triju valodu vidēs: mājās viņi komunicējot dzimtajā valodā, izglītības iestādē apgūstot valsts valodu, bet interneta vidē – angļu valodu. Ja izglītojamam nav iespējas atrasties dzimtajā valodas vidē, tad ar trim stundām nedēļā šīs valodas apguvei varētu būt par maz.

13. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes profesore un Latvijas Logopēdu asociācijas valdes locekle *Dr. paed. Sarmīte Tūbele* – tiesas sēdē

norādīja, ka logopēds strādājis ar bērniem, kuriem konstatēti valodas traucējumi. Dzimtās valodas nostiprināšanai esot iespējams logopēdu apmeklēt privāti, bet izglītības process izglītības iestādē tiek īstenots valsts valodā un tādā arī logopēda pakalpojumi izglītības iestādē tiek sniegti valsts valodā. Tas attiecoties arī uz bērniem ar speciālām vajadzībām. Logopēda pakalpojuma sniegšana citā, nevis valsts valodā neveicinātu valsts valodas apguvi.

Pie mazākumtautībām piederošie izglītojamie dzimto valodu izmantojot ikdienā gan saziņā ar ģimeni, gan arī citā komunikācijā, tāpēc uz nepieciešamību šo valodu papildus apgūt arī formālās izglītības procesā esot jāraugās kritiski. Ja izglītojamais nesaprot to, ko pedagogs saka valsts valodā, tad pedagogs varot mēģināt to izskaidrot ar citiem vārdiem, bet tādā gadījumā, ja izglītojamais joprojām to nesaprot, varētu būt pieļaujama sarežģītāku jēdzienu izskaidrošana viņa dzimtajā valodā.

Secinājumu daļa

14. Ja apstrīdēta vairāku tiesību normu atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2019-17-05 13. punktu*).

14.1. Ar 2022. gada Grozījumu Izglītības likumā 1. pantu ir izslēgts Izglītības likuma 9. panta otrās daļas 2. punkts, kas paredzēja iespēju valsts un pašvaldību izglītības iestādēs iegūt izglītību nevis valsts valodā, bet citā valodā mazākumtautību izglītības programmā pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē, ar 5. pantu izslēgts Izglītības likuma 38. panta otrās daļas 1. punkts, kas paredzēja mazākumtautību izglītības programmas kā izglītības programmu īpašo veidu, ar 6. pantu izslēgts Izglītības likuma 41. pants, kas regulēja mazākumtautību izglītības programmu īstenošanu, bet ar 12. pantu paredzēti 2022. gada Grozījumu Izglītības likumā 6. panta spēkā stāšanās noteikumi. Savukārt ar 2022. gada Grozījumu Vispārējās izglītības likumā 4. panta pirmo

daļu izslēgta Vispārējās izglītības likuma 30. panta piektā daļa, kas paredzēja iespēju pamatizglītības programmu apvienot ar mazākumtautību izglītības programmu, bet ar 6. pantu paredzēti šo grozījumu 4. panta pirmās daļas spēkā stāšanās noteikumi. Tādējādi apstrīdētās normas to kopsakarā veido tiesisko regulējumu, kas no 2023. gada 1. septembra pirmsskolas izglītības pakāpē un pamatizglītības pakāpē 1., 4. un 7. klasē, no 2024. gada 1. septembra – 2., 5. un 8. klasē, bet no 2025. gada 1. septembra – 3., 6. un 9. klasē neparedz iespēju valsts un pašvaldību izglītības iestādēs iegūt vispārējo izglītību mazākumtautību izglītības programmu ietvaros.

Līdz ar to izskatāmajā lietā ir izvērtējama apstrīdēto normu kā vienota tiesiskā regulējuma, kas paredz to, ka valsts un pašvaldību izglītības iestādēs vispārējās izglītības programmas pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē īstenojamas tikai valsts valodā, atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām.

14.2. Pieteikumā Satversmes tiesai Pieteikumu iesniedzēji lūguši Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. un 114. pantam. Tomēr tiesas sēdē pieteikuma iesniedzējas personas M pārstāve Olga Loginova norādīja, ka apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 114. pantam būtu jāvērtē kopsakarā ar to atbilstību Satversmes 112. pantam, jo apstrīdētās normas skarot arī jautājumu par izglītības kvalitāti un pieejamību, it sevišķi izglītojamiem ar speciālām vajadzībām.

Satversme ir vienots veselums, un tajā ietvertās normas tulkojamas sistēmiski. Ņemot vērā Satversmes vienotības principu un ievērojot Satversmes tiesas procesa principus, Satversmes tiesa var pārbaudīt apstrīdēto normu atbilstību arī tādām Satversmes normām, par atbilstību kurām lieta nav ierosināta (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 14. punktu*).

Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka no Satversmes 112. panta izriet valsts pienākums izveidot ikvienam izglītojamam pieejamu izglītības sistēmu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20. punktu*). Izveidotajai izglītības sistēmai ir jāatbilst arī Satversmes

112. panta pirmajā teikumā ietvertajiem valsts pienākumiem un jānodrošina personu tiesības saņemt kvalitatīvu izglītību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2022. gada 26. maija sprieduma lietā Nr. 2021-33-0103 16. punktu*).

Pie mazākumtautībām piederošu izglītojamo interesēm atbilstošs izglītības process ir tāds izglītības process, kas ne tikai ietver ar mazākumtautības identitātes saglabāšanu un attīstību saistītus aspektus, bet arī nodrošina pieejamu un kvalitatīvu izglītību. Turklāt gan lietas dalībnieki, gan pieaicinātās personas ir izteikušas argumentus arī par to, kā apstrīdētās normas ietekmē izglītības pieejamību un kvalitāti attiecībā uz mazākumtautībām piederīgajām personām (*sk., piemēram, lietas materiālu 5. sēj. 53., 80., 105. lp. un 6. sēj. 75. lp.*)

Tādēļ izskatāmajā lietā, ņemot vērā faktiskos apstākļus un Pieteikumu iesniedzēju argumentus par apstrīdēto normu iespējamo neatbilstību Satversmei, kā arī Satversmes tiesas judikatūru, efektīvākai lietas izskatīšanai nepieciešams vērtēt apstrīdēto normu atbilstību arī Satversmes 112. panta pirmajam teikumam.

14.3. Satversmes 114. pants nosaka: “Personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību.” Satversmes 114. pants aptver ne tikai personas tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu un kultūru, bet arī kolektīvas tiesības ar vienotu mērķi nodrošināt mazākumtautības identitātes saglabāšanos un attīstību, jo pie mazākumtautības piederoša persona savu identitāti var saglabāt kopīgi ar citām pie attiecīgās mazākumtautības piederošām personām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 23. punktu*). Satversmes 114. pants prasa valsts pozitīvu rīcību ar mērķi aizsargāt un nodrošināt pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 18.1. punktu*).

Satversmes 114. pantā ietverto tiesību saturs atklājams kopsakarā ar citām Satversmes normām un Latvijai saistošiem starptautisko tiesību dokumentiem mazākumtautību tiesību aizsardzības jomā, it sevišķi Minoritāšu konvenciju.

Minoritāšu konvencijas 14. pants konkretizē nacionālo minoritāšu identitātes saglabāšanai nepieciešamo izglītības tiesību tvērumu. Šo pantu veido trīs saturiski saistītas daļas. Minoritāšu konvencijas 14. panta pirmā daļa paredz,

ka jebkura persona, kas pieder pie nacionālās minoritātes, ir tiesīga apgūt savas minoritātes valodu, kas ir viens no līdzekļiem, ar kuriem šādas personas var apliecināt un saglabāt savu identitāti (*sk.: Council of Europe, "Explanatory Report to the Framework Convention for the Protection of National Minorities", 1 February 1995, para. 74*). Minoritāšu konvencijas 14. panta otrā daļa noteic, ka noteiktos apstākļos personai, kas pieder pie nacionālās minoritātes, ir jābūt pienācīgām iespējām iegūt izglītību attiecīgās nacionālās minoritātes valodā vai mācīties šo valodu. Valsts var izvēlēties, kuru no šīm iespējām tā pie mazākumtautībām piederošām personām nodrošinās. Reizē atbilstoši Minoritāšu konvencijas 14. panta trešajai daļai šīs mazākumtautību tiesības īstenojamas tā, lai netraucētu valsts valodas apguvi.

Mazākumtautības valodas lietošanai izglītības procesā ir jānodrošina ne vien šīs valodas formāla apguve, bet arī pie mazākumtautības piederošas personas identitātes attīstība. Tomēr no Satversmes 114. panta un Minoritāšu konvencijas 14. panta neizriet valsts pienākums nodrošināt tādu mazākumtautības valodas, etniskās un kultūras savdabības saglabāšanas un attīstīšanas veidu kā izglītības iegūšana mazākumtautības valodā vai noteiktā šīs valodas lietojuma proporcijā valsts izveidotās izglītības sistēmas ietvaros valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, neņemot vērā valsts konstitucionālo sistēmu un vispārējo Minoritāšu konvencijas mērķi – radīt tolerances un dialoga atmosfēru plurālā sabiedrībā (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20.1. punktu*). Šīs normas tikai vispārīgi garantē mazākumtautību valodas, kā arī etniskās un kultūras savdabības saglabāšanu un attīstīšanu pienācīgā līmenī.

Savukārt Satversmes 112. panta pirmais teikums paredz ikviena, tostarp arī pie mazākumtautībām piederošu personu, tiesības uz izglītību. Tiesības uz izglītību ir tādas tiesības, kuras valstij ir jāregulē. Valstij ir jānosaka tāds tiesiskais regulējums, kas ļauj ikvienam sasniegt visus izglītības mērķus atbilstoši konkrētai izglītības pakāpei un veidam. Latvijas izglītības sistēmas mērķi – nodrošināt ikvienam Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību,

demokrātiskas Latvijas valsts un sabiedrības locekli – Satversmes tiesa ir atzinusi par atbilstošu ne tikai pašu izglītojamo, bet arī visas sabiedrības interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20. punktu un 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 29.1. punktu*).

14.4. Satversmes 112. panta pirmā teikuma tvērumā neietilpst personas tiesības uz vispārējo izglītību sev vēlamā valodā, tostarp pie mazākumtautības piederoša izglītojamā dzimtajā valodā. Valstij ir jāatbalsta mazākumtautību savdabības saglabāšana un attīstība izglītības sistēmas ietvaros, veicinot kopējas demokrātiskas sabiedrības identitātes veidošanos, nevis pretstatot pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības kopējām sabiedrības interesēm (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 23.2. un 24.3. punktu*).

Reizē Satversmes 112. panta pirmais teikums ietver personas tiesības pilnvērtīgi izmantot visas iespējas, ko sniedz izglītības sistēma. Valsts izveidotajai izglītības sistēmai jāatbilst tādiem principiem kā izglītības iespējas, pieejamība, pieņemamība un pielāgošanās (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 13. punktu*).

Izglītības iespējas nozīmē izglītojamo vajadzībām atbilstoša skaita izglītības iestāžu un izglītības programmu izveidošanu tādējādi, lai tiktu garantēta izglītības mērķu īstenošana. Izglītības pieejamība ir nodrošināma, radot vienlīdzīgas iespējas un novēršot šķēršļus, kas varētu rasties, izmantojot izglītības iespējas. Savukārt izglītības pieņemamība ir nodrošināma ar izglītības satura un metožu pielāgošanu izglītojamo vajadzībām, citstarp nosakot izglītības standartus un radot apstākļus radošai brīvībai attiecīgo standartu sasniegšanā noteiktos izglītības posmos, kā arī paredzot vecāku līdzdalības iespējas. Izglītības pieņemamība ietver arī izglītojamā tiesības uz brīvu dalību kultūras dzīvē, tiesības uz atpūtu, brīvo laiku, kā arī drošus un veselīgus izglītošanās apstākļus (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20. punktu un 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 13. punktu*). Tāpat izglītības pieņemamības princips prasa, lai valsts izveidotā

izglītības sistēma būtu spējīga mazākumtautībām nodrošināt kultūras ziņā pieņemamu un kvalitatīvu izglītību (*sk.: UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General Comment No. 13: The Right to Education (Art. 13 of the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), 8 December 1999, E/C.12/1999/10, para. 6 and para. 50*). Visbeidzot, izglītības pielāgošanās spēja nozīmē izglītības sistēmas attīstību atbilstoši mainīgajām sabiedrības vajadzībām (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 13. punktu*).

Satversmes 112. panta pirmajā teikumā ir ietvertas ikviena tiesības uz izglītību neatkarīgi no viņa veselības stāvokļa. Bērnam ar speciālām vajadzībām ir tādas pašas vajadzības kā citiem bērniem un vēl arī citas, konkrētajam bērnam raksturīgas vajadzības. Tādēļ valstij ir pienākums īstenot papildu pasākumus, lai pēc iespējas nodrošinātu to, ka šīs speciālās vajadzības nav šķērslis Satversmē ietvertu tiesību, tostarp tiesību uz izglītību, izmantošanai. Proti, valstij ir jāparedz tāds regulējums, kas pēc iespējas atbilstu katra bērna individuālajām izglītības vajadzībām un sekmētu viņa tiesību uz izglītību efektīvu īstenošanu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 23. punktu*). Minētais valsts pienākums ir cieši saistīts ar Satversmes 110. pantu, kurā ietverts valsts pienākums izveidot un uzturēt sistēmu, kas bērniem ar invaliditāti nodrošina īpašu sociālo un ekonomisko aizsardzību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2007. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2006-08-01 10. punktu*).

Satversmes 112. pantā ietvertu valsts pienākumu saturs attiecībā uz bērniem ar speciālām vajadzībām atklājams kopsakarā ar Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām. Šīs konvencijas 24. pantā atspoguļots saprātīgas pielāgošanās princips. No tā ir atvasināmi iespējamie pasākumi, kas veicami, lai palīdzētu izglītojamam ar speciālām vajadzībām iegūt izglītību vienlīdzīgi ar citiem izglītojamiem.

Līdz ar to Satversmes 112. panta pirmā teikuma tvērumā ietilpstošais pielāgošanās princips ietver arī prasību, ka valstij vispārējie noteikumi saprātīgi jāpielāgo katra bērna īpašajām vajadzībām. Tas nozīmē arī to, ka valstij

jāizstrādā tādi noteikumi, kas ir pietiekami elastīgi, lai tajos ietvertās prasības varētu izpildīt, ņemot vērā katra bērna īpašās vajadzības un individuālās spējas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 26.3. punktu*).

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, secināms, ka Satversmes 112. pants ietver ikviena, tostarp pie mazākumtautības piederoša izglītojamā tiesības pilnvērtīgi izmantot visas iespējas, ko sniedz izglītības sistēma. Tādējādi valstij no Satversmes 112. panta pirmā teikuma, interpretējot to kopsakarā ar Satversmes 114. pantu, izriet pienākums izveidot tādu izglītības sistēmu, kas citstarp arī attiecībā uz mazākumtautību izglītojamiem atbilst izglītības pieejamības, pieņemamības un pielāgošanās principiem un nodrošina mazākumtautību tiesības apgūt, saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību. Turklāt valstij šā pienākuma izpildē ir jāņem vērā arī izglītojamo individuālās spējas un vajadzības, tostarp speciālās vajadzības.

14.5. Izskatāmās lietas pamatjautājums ir par to, kā apstrīdētās normas ietekmē pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības izglītības procesā apgūt, saglabāt un attīstīt savu valodu, kā arī etnisko un kultūras savdabību. Reizē Pieteikumu iesniedzēji ir norādījuši, ka prasība valsts un pašvaldību izglītības iestādēs vispārējās izglītības programmas pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē īstenot tikai valsts valodā var apgrūtināt izglītības mērķu sasniegšanu un mazināt izglītības kvalitāti. Šādam riskam it īpaši esot pakļauti pie mazākumtautībām piederoši izglītojamie ar speciālām vajadzībām, kuriem izglītības procesā būtu nepieciešams izmantot dzimto valodu.

Līdz ar to Satversmes tiesai visupirms jāvērtē apstrīdēto nomu atbilstība Satversmes 114. pantam kopsakarā ar 112. panta pirmo teikumu, proti, jānoskaidro, vai valsts ir izpildījusi savu pozitīvo pienākumu valsts un pašvaldību izglītības iestādēs pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē nodrošināt pie mazākumtautībām piederošu personu interesēm atbilstošu izglītības procesu, kas ietver pienācīgas pie mazākumtautībām piederošu personu iespējas apgūt, saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras

savdabību, kā arī atbilst izglītības pieejamības, pieņemamības un pielāgošanās principiem.

Pēc tam Satversmes tiesai ir jāvērtē apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 1. pantā nostiprinātajam tiesiskās paļāvības aizsardzības principam.

15. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka tiesības uz izglītību pieļauj zināmu valsts rīcības brīvību attiecībā uz to, kādu izglītības sistēmu valsts izveido, ievērojot gan valstij pieejamos resursus, gan sabiedrības vajadzības tās konkrētajā attīstības stadijā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 12. punktu*). Tas izriet arī no valstij saistošajiem starptautiskajiem tiesību aktiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesa secinājusi, ka Konvencijas Pirmā protokola 2. pantā noteiktās tiesības uz izglītību pēc savas būtības prasa valsts regulējumu un šis regulējums var būt atšķirīgs laika un vietas ziņā atkarībā no sabiedrības vajadzībām un resursiem (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1968. gada 23. jūlija sprieduma lietā “Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium” v. Belgium”*”, pieteikums Nr. 1474/62 u. c., I B daļas 5. punktu un 1982. gada 25. februāra sprieduma lietā “*Campbell and Cosans v. the United Kingdom*”, pieteikums Nr. 7511/76 u. c., 41. punktu). Arī Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja, skaidrojot Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 13. pantu, kas ietver ikviena tiesības uz izglītību, ir atzinusi, ka šo tiesību īstenošana ir atkarīga no katrā konkrētajā dalībvalstī dominējošiem apstākļiem (*sk.: UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General Comment No. 13: The Right to Education (Art. 13 of the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), 8 December 1999, E/C.12/1999/10, para. 6*).

Tāpat, arī nosakot atbilstošāko veidu Satversmes 114. pantā kopsakarā ar Minoritāšu konvencijas 14. pantu ietverto tiesību izmantošanai, jāņem vērā sabiedrību un mazākumtautību raksturojošie apstākļi un vēsturiskais konteksts (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 23.2. un 24. 2. punktu*). Uz to norādījusi arī Konsultatīvā komiteja, atzīstot, ka

dalībvalstis konkrētas šo tiesību īstenošanas metodes un instrumentus var pielāgot konkrētās valsts, reģiona vai mazākumtautības īpašajām vajadzībām (sk.: *Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Commentary on Education under the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2 March 2006, para. 2.3.2*).

Tādējādi valstij ir tās īpašajiem apstākļiem atbilstoša rīcības brīvība attiecībā uz to, kā tā nodrošina pie mazākumtautībām piederošu personu tiesību ievērošanu izglītības procesā.

15.1. Īpašie apstākļi, kas izveidojušies Latvijas ilgstošās okupācijas un rusifikācijas rezultātā, jau ir analizēti Satversmes tiesas judikatūrā (sk. *Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 30. punktu un 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.2. punktu*). Pirms okupācijas Latvijā dzīvoja dažādas mazākumtautības, kurām citstarp bija arī savas izglītības iestādes. PSRS īstenotās okupācijas laikā Latvijas iedzīvotāju etniskā sastāva proporcijas mainīja galvenokārt straujais iedzīvotāju pieplūdums no citām PSRS teritorijām, ko veicināja gan okupācijas varas mērķtiecīgā politika, gan sociālistiskā industrializācija, gan PSRS bruņoto spēku vai iekšējā karaspēka militārpersonu izvēle pēc demobilizēšanās apmeties uz dzīvi Latvijas Republikā un citi faktori (sk. *Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 30.1. punktu*). Latviešu īpatsvars samazinājās no nepilniem 80 procentiem pirms Otrā pasaules kara līdz 52 procentiem 1989. gadā (sk.: *Bleiere D. u. c. Latvijas vēsture. 20. gadsimts. Rīga: Jumava, 2005, 363. lpp.*).

Saziņas jautājums šajā periodā tika risināts, īstenojot vispārēju rusifikāciju. Izglītības procesā rusifikācija izpaudās divplūsmu izglītības iestāžu sistēmas izveidē, kas pēc būtības nozīmēja segregāciju: līdzās izglītības iestādēm, kas nodrošināja izglītību latviešu valodā, tika izveidotas izglītības iestādes, kurās mācības notika tikai krievu valodā. Mazākumtautību skolas tika likvidētas (sk. *Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 30.2. punktu*).

Vēl 10 gadus pēc okupācijas beigām 50,2 procenti cittautiešu jeb 21 procents visu iedzīvotāju, pēc pašu vērtējuma, neprata valsts valodu (*sk.: Eglīte P. Padomju okupācijas režīms Baltijā 1944.–1959. gadā: politika un tās sekas. Latvijas Vēstnesis, 20.06.2002., Nr. 93, ar atsauci uz: Latvijas 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti. Rīga: Centrālā statistikas pārvalde, 2002, 145.–147. lpp.*).

15.2. Latvija jau kopš 1991. gada īsteno mērķtiecīgu padomju okupācijas varas uzspiestās rusifikācijas politikas rezultātā izveidojušās divplūsmu izglītības iestāžu sistēmas reformu.

1991. gada 19. jūnijā pieņemtais Latvijas Republikas Izglītības likums aizsāka izglītības sistēmas demokratizāciju, decentralizāciju un depolitizāciju, kā arī bija vērsts uz izglītības iespēju daudzveidības nodrošināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 2. punktu*). Šā likuma 5. pants garantēja tiesības iegūt izglītību valsts valodā un paredzēja valsts valodas nozīmes un lietojuma stiprināšanu izglītības sistēmā. Tāpat šajā laikā savu darbību Latvijā faktiski atsāka mazākumtautību, piemēram, poļu, ebreju un ukraiņu, vispārizglītojošās skolas (*sk., piemēram: Papule E. Mazākumtautību skola un nacionālo kultūru aktualizēšanas iespējas. Latvijas Vēstnesis, 06.10.1999., Nr. 328/329.*).

Šai izglītības sistēmas reformai sekoja vēl vairākas citas reformas. Tomēr Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam tika secināts, ka Latvijā tās okupācijas periodā radītās lielās krievu valodā runājošās iebraucēju kopienas dēļ joprojām ir vērojamas divkopienas sabiedrības pazīmes: nošķirtas informācijas telpas, politiskajā vidē vērojamā sašķeltība pēc nacionālajām pazīmēm, atšķirīgas sociālās atmiņas, valodas nošķirtība darba kolektīvos, skolās, bērnudārzos (*sk.: Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam. Rīga, 2012, 8. lpp. Pieejamas: km.gov.lv; sk. arī Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 30.3. punktu*).

Balstoties pētījumos par izglītojamo nepietiekamajām valsts valodas zināšanām, tika īstenoti turpmākie izglītības sistēmas reformas posmi. 2018. gada Grozījumi Izglītības likumā noteica, ka valsts un pašvaldību izglītības iestādēs vispārējo izglītību un profesionālo izglītību pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē iegūst valsts valodā. Atbilstoši šim tiesiskajam regulējumam mazākumtautību izglītības programmās no 1. klases līdz 6. klasei mācību satura apguve valsts valodā bija jānodrošina vismaz 50 procentu apjomā, savukārt no 7. klases līdz 9. klasei – vismaz 80 procentu apjomā no kopējās mācību stundu slodzes mācību gadā, ieskaitot svešvalodas (*sk. 2018. gada 22. marta likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1. un 3. pantu*).

15.3. Latviešu valoda ir neatņemama Latvijas valsts konstitucionālās identitātes sastāvdaļa (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 30.2. punktu*). Lai persona vēlētos un varētu piedalīties sabiedrības dzīvē, tai ir nepieciešamas atbilstošas valsts valodas zināšanas (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.3. punktu*).

Personai, kas prot valsts valodu, ir iespēja salīdzināt un kritiski izvērtēt iegūto informāciju un kvalitatīvi piedalīties publiskajā diskursā, kas ir neatņemama demokrātiskas sabiedrības sastāvdaļa (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.3. punktu*). Valsts valoda līdz ar citām savām sociālajām funkcijām veic arī specifiskus valstiski svarīgus uzdevumus, tas ir, nodrošina valsts funkcionēšanu un saziņu starp personu un valsti (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.2. punktu un 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 32. punktu*). Tāpat valsts valodas prasme ļauj personai gūt maksimālu labumu no valstī pastāvošās izglītības sistēmas, spējot turpināt izglītību valsts valodā, kā arī veiksmīgi iesaistoties darba tirgū pēc izglītības iegūšanas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 18. punktu*). Līdz ar to valsts valodas prasme ir būtiska saliedētas sabiedrības veidošanā un personas tiesību nodrošināšanā. Visbeidzot, pie mazākumtautībām piederošo personu valsts

valodas prasme aizsargā arī citu personu tiesības brīvi lietot valsts valodu jebkurā dzīves jomā visā valsts teritorijā (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 32. punktu*).

Tādēļ, lai nodrošinātu citstarp pie mazākumtautībām piederošu personu, kā arī citu cilvēku tiesības un demokrātiskas valsts aizsardzību, valstij ir bijis un joprojām ir jāveicina un jāstiprina latviešu valodas lietojums Latvijā. Šis pienākums ietver arī valsts valodas lietojuma veicināšanu ikvienā izglītības pakāpē.

15.4. Valsts valodas pamatnostādņēs 2021.–2027. gadam, kas pieņemtas 2021. gadā, konstatēts, ka Latvijā valsts valodas situāciju joprojām ietekmē padomju okupācijas sekas (*sk. Ministru kabineta 2021. gada 25. augusta rīkojumu Nr. 602 “Par Valsts valodas politikas pamatnostādņēm 2021.-2027. gadam”*). Paralēli valsts valodai publiskajā telpā plaši tiek lietota krievu valoda, un tas nelabvēlīgi ietekmē arī krievu valodu nezinošu personu tiesības un iespējas. Atsevišķi fakti norāda uz to, ka krievu valodu nezinoši un pie attiecīgās mazākumtautības nepiederoši jaunieši tiek diskriminēti sabiedrībā, it īpaši darba tirgū. Piemēram, Aģentūras 2020. gada pētījumā konstatēts, ka 55 procenti aptaujāto latviešu jauniešu vecumā no 19 līdz 34 gadiem ir saskārušies ar to, ka krievu valodas nezināšana negatīvi ietekmē iespēju iegūt darbu (*sk. Latviešu valodas aģentūras sociolingvistisko pētījumu “Valodas situācija Latvijā: 2016–2020”, 116. lpp.*). Tāpat joprojām novērojamas arī valsts valodas zināšanu nepietiekamības izraisītās sekas, kas skar pašas pie mazākumtautībām piederošās personas gan attiecībā uz to nodarbinātību, gan sabiedriskās līdzdalības iespējām (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 30.4. punktu*). Tajā pašā laikā secināts, ka Latvijā pārējo tradicionāli runāto mazākumtautību valodu – baltkrievu, poļu, lietuviešu, igauņu, romu u. c. valodu – pratēju skaits joprojām samazinās (*sk. Latviešu valodas aģentūras sociolingvistisko pētījumu “Valodas situācija Latvijā: 2016–2020”, 66. lpp.*).

2019. gadā 20 procenti Aģentūras aptaujāto pie mazākumtautībām piederošo personu vecumposmā no 18 līdz 34 gadiem atzinušas, ka latviešu

valodu ir apguvušas tikai pamatprasmes līmenī vai zina to vāji (sk. *Latviešu valodas aģentūras sociolingvistisko pētījumu "Valodas situācija Latvijā: 2016–2020"*, 23. lpp.). Tāpat pētījumā "Pirmsskolēnu latviešu valodas apguves rezultāti Latvijā, Kurzemē, Rīgā un Latgalē. Latviešu valodas apguve" konstatēts, ka pirmsskolas vecuma bērnu latviešu valodas zināšanas nav pietiekamas izglītības ieguves uzsākšanai pamatizglītības pakāpē, turklāt tieši tajos gadījumos, kad apmeklētas pirmsskolas izglītības grupas ar ikdienā dominējošo krievu valodu (sk. pētījumu "Pirmsskolēnu latviešu valodas apguves rezultāti Latvijā: Kurzemē, Rīgā un Latgalē. Latviešu valodas apguve", *Liepājas Universitāte, 2021; sk. arī likumprojekta Nr. 1519/Lp13 "Grozījumi Izglītības likumā" anotācijas 6.–7. un 10.–11. lpp.*). Satversmes tiesas procesā lietā Nr. 2022-45-01 arī izglītības iestāžu pedagogi un Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrība norādīja uz izglītojamo valsts valodas zināšanu trūkumu pirmsskolas izglītības pakāpē un pamatizglītības pakāpē, tostarp valsts un pašvaldību izglītības iestādēs (sk. *Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 34.1. punktu*). Ņemot vērā, ka 2022. gadā 24 procenti no visiem izglītojamiem apguva vispārējo izglītību mazākumtautību pirmsskolas izglītības programmu un mazākumtautību pamatizglītības programmu ietvaros, šādi secinājumi varētu tikt attiecināti aptuveni uz vienu ceturto daļu izglītojamo (sk. *likumprojekta Nr. 1519/Lp13 "Grozījumi Izglītības likumā" anotācijas 1. lpp.*).

Visbeidzot Satversmes tiesa ņem vērā Saeimas paustos argumentus par Krievijas īstenoto karu Ukrainā un dezinformācijas aktivitāšu izvērsumu informācijas telpā krievu valodā. Personas, kurām valsts valodas prasmju trūkuma dēļ informācijas telpa ir pieejama tikai krievu valodā, ir pakļautas šīs dezinformācijas ietekmei un no tās izrietošai pašsegregācijai.

Līdz ar to, vērtējot, vai valsts ir izpildījusi savu pozitīvo pienākumu valsts un pašvaldību izglītības iestādēs pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē nodrošināt pie mazākumtautībām piederošu personu interesēm atbilstošu izglītības procesu, ir jāņem vērā šie Latvijas īpašie apstākļi, kas izveidojušies valsts ilgstošas okupācijas un rusifikācijas rezultātā, un to saistība ar pašreizējo

situāciju valsts valodas lietošanas jomā, kam ir jo īpaši liela nozīme pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā.

16. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētās normas nav pieņemtas pienācīgā kārtībā, jo likumdevējs neesot ievērojis labas likumdošanas principu. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesību normas pieņemšanas kārtības ievērošana ir tiesību normas spēkā esības priekšnoteikums (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2008-03-03 7.3. punktu*), tādēļ tai visupirms jāpārbauda, vai apstrīdētās normas ir pieņemtas pienācīgā kārtībā, tostarp atbilstoši labas likumdošanas principam.

16.1. Apstrīdētās normas bija iekļautas Likumprojektā “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” un Likumprojektā “Grozījumi Izglītības likumā”.

Abus likumprojektus 2022. gada 8. jūnijā Saeimai iesniedza Ministru kabinets. Abi likumprojekti tika apspriesti trijos lasījumos un pieņemti Saeimas 2022. gada 29. septembra sēdē. 2022. gada Grozījumi Izglītības likumā un 2022. gada Grozījumi Vispārējās izglītības likumā izsludināti 2022. gada 11. oktobrī oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” Nr. 197 un stājās spēkā 2022. gada 25. oktobrī.

Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētās normas ir pieņemtas un izsludinātas Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, kā arī ir pieejamas atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Tāpat Satversmes tiesai nav šaubu par to, ka apstrīdētās normas ir pietiekami skaidri formulētas, lai persona varētu izprast to saturu un paredzēt to piemērošanas sekas.

16.2. No abu likumprojektu izstrādes materiāliem izriet, ka Ministru kabinets Saeimas Prezidiju lūdzis Likumprojektu “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” izskatīt vienlaikus ar Likumprojektu “Grozījumi Izglītības likumā” (*sk. Ministru prezidenta pienākumu izpildītāja 2022. gada 8. jūnija vēstuli Nr. 22-TA-1457 “Par likumprojekta nosūtīšanu”*). Arī Likumprojekta “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” 1. lasījumā tika norādīts, ka šī likumprojekta mērķis ir nodrošināt vienotu pieeju pārejai uz mācībām valsts valodā, salāgojot to ar Likumprojektu “Grozījumi Izglītības likumā” (*sk.*

likumprojekta Nr. 1520/Lp13 “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” 2022. gada 16. jūnija 1. lasījuma sēdes stenogrammu). Gan Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijā, gan arī Saeimā abos likumprojektos iekļautās normas tika skatītas kā vienota tiesiska iecere nodrošināt vispārējās izglītības norisi tikai valsts valodā.

Satversmes tiesa lietā Nr. 2022-45-01 ir vērtējusi Izglītības un zinātnes ministrijas izstrādātā Likumprojekta “Grozījumi Izglītības likumā” pieņemšanas gaitu un atzinusi, ka šajā likumprojektā iekļautās Satversmes tiesas lietā Nr. 2022-45-01 apstrīdētās normas, kas lielākoties sakrīt ar izskatāmajā lietā apstrīdētajām Izglītības likuma normām, ir pieņemtas pienācīgā kārtībā. Satversmes tiesa atzina, ka likumdevējs atbilstoši labas likumdošanas principam ir nodrošinājis Likumprojektā “Grozījumi Izglītības likumā” ietverto normu pienācīgu apspriešanu likumdošanas procesā, pēc iespējas apzinājis visu ieinteresēto personu viedokļus, saskaņojis minētajā likumprojektā paredzētās tiesību normas un tiesību sistēmā jau pastāvošās tiesību normas, kā arī izvērtējis tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka normām (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 31.–31.4. punktu*).

16.3. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, apstrīdētās normas neesot pieņemtas atbilstoši labas likumdošanas principam, jo likumdevējs to izstrādes procesā neesot pienācīgi izvērtējis 2018. gada izglītības valodas reformu un attiecināmos starptautisko organizāciju atzinumus. Tāpat Saeima neesot saskaņojusi apstrīdētās normas ar izglītojamo vecākiem. Visbeidzot pieteikuma iesniedzējas personas M likumiskā pārstāve Olga Loginova tiesas sēdē norādīja, ka apstrīdētās normas esot pretrunā ar Valsts valodas politikas pamatnostādnēm 2021.–2027. gadam un Izglītības attīstības pamatnostādnēm 2021.–2027. gadam. Šajos dokumentos neesot atrodami uzdevumi, kas saistīti ar atteikšanos no izglītības mazākumtautību valodā un pilnīgu pāreju uz izglītību valsts valodā pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē. Turklāt pirms apstrīdēto normu pieņemšanas likumdevēja rīcībā neesot bijuši ekspertu atzinumi par to, ka vispārējās mazākumtautību izglītības programmas aizstāšana ar mazākumtautību interešu izglītības programmām nesamazinās izglītojamo

iespējas apgūt, saglabāt un attīstīt savu valodu, kā arī etnisko un kultūras savdabību. Savukārt Saeima norādījusi, ka apstrīdēto normu pieņemšanas procesā labas likumdošanas princips ir ievērots.

Satversmes tiesa secina, ka Pieteikumu iesniedzēju argumenti, kas attiecas uz labas likumdošanas principa ievērošanu, lielākoties ir tādi paši, kādi jau tika vērtēti Satversmes tiesas lietā Nr. 2022-45-01. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Likumprojekta “Grozījumi Izglītības likumā” normu pieņemšanas procesā tika pienācīgi iesaistīti mazākumtautību pārstāvji un izvērtēti starptautisko organizāciju lēmumi, kā arī debatēts par tiesiskā regulējuma ietekmi uz izglītojamiem (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 31.–31.4. punktu*).

Papildus tam Satversmes tiesa ņem vērā, ka politikas pamatnostādnes ietver attiecīgajā nozarē esošās situācijas raksturojumu, identificē problēmas, kā arī esošos un no jauna izvirzītos mērķus. Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.-2027. gadam ar Ministru kabineta rīkojumu Nr. 436 tika apstiprinātas 2021. gada 22. jūnijā, bet Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam ar Ministru kabineta rīkojumu Nr. 601 tika apstiprinātas 2021. gada 25. augustā. Savukārt apstrīdēto normu pieņemšanu 2022. gadā likumdevējs ir saistījis ar aktuālo ģeopolitisko situāciju un no tās izrietošo nepieciešamību pēc iespējas ātrāk noslēgt izglītības valodas reformu. Atšķirības starp apstrīdētajam normām un iepriekš pieņemtajām pamatnostādnēm var tikt izskaidrotas ar nepieciešamību reaģēt uz šiem faktiskajiem apstākļiem.

Savukārt Pieteikumu iesniedzēju norādītā padziļinātu pētījumu neesība attiecībā uz iepriekšējo reformu pati par sevi nenozīmē to, ka nākamajai izglītības reformai būs negatīva ietekme uz izglītības kvalitāti (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 36.1.1. punktu*). To, kā apstrīdētās normas un pārējais ar tām saistītais tiesiskais regulējums ietekmēs pie mazākumtautībām piederošu izglītojamo iespējas iegūt tādu izglītību, kas atbilst pieejamības, pieņemamības un pielāgošanās principiem, Satversmes tiesa pārbaudīs, vērtējot likumdevēja rīcību pēc būtības.

Līdz ar to apstrīdētās normas ir pieņemtas pienācīgā kārtībā.

17. Satversmes tiesai jānoskaidro, vai valsts ir izpildījusi savu pozitīvo pienākumu valsts un pašvaldību izglītības iestādēs pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē nodrošināt pie mazākumtautībām piederošu personu interesēm atbilstošu izglītības procesu, kas ietver pienācīgas pie mazākumtautībām piederošo personu iespējas apgūt, saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību, kā arī atbilst izglītības pieejamības, pieņemamības un pielāgošanās principiem.

Visupirms pārbaudāms pirmais no šiem pie mazākumtautībām piederošo personu tiesību elementiem.

17.1. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdēto normu dēļ viņiem, tostarp bērniem ar speciālām vajadzībām, izglītības procesā vairs netikšot nodrošinātas iespējas apgūt, saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību. Savukārt Saeima norāda, ka likumdevējs ir uzlicis pašvaldībām pienākumu nodrošināt mazākumtautību izglītojamiem, kuri attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā esošajās vispārējās izglītības iestādēs apgūst pirmsskolas izglītības programmu vai pamatizglītības programmu, iespēju bez maksas apgūt arī mazākumtautību izglītības saturu mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas ietvaros.

Izglītības process ir aplūkojams kompleksi. Tas aptver gan mācību, gan audzināšanas darbu un tiek īstenots dažādu izglītības programmu veidā. Viena no tām ir vispārējās izglītības programma.

Mūsdienās izglītības iestāžu mērķis ir attīstīt izglītojamo spēju mācīties mūža garumā, domāt un darboties dažādās situācijās, dzīvot daudzveidīgā pasaulē kā aktīvam, atbildīgam pilsonim, un šis mērķis var tikt sasniegts daudzpusējā veidā, integrējot un sasaistot dažādas izglītības programmas, kas ir daļa no iestādēs īstenotā izglītības procesa, un neformālo komunikācijas procesu. Citstarp arī valsts un pašvaldību izglītības iestādes, kurās tiek īstenotas vispārējās izglītības programmas, ir tiesīgas īstenot interešu izglītības programmas bez licences saņemšanas (*sk. Izglītības likuma 47. panta otro daļu*).

17.2. Apstrīdētās normas primāri regulē vispārējās izglītības, kā arī profesionālās izglītības un augstākās izglītības ieguvi. Tātad citas izglītības programmas, tostarp interešu izglītības programmas, var tikt īstenotas citās valodās. No tā izriet, ka mazākumtautības valodas apguve, kā arī kultūras un etniskās savdabības saglabāšana un attīstīšana var tikt nodrošināta arī interešu izglītības programmas veidā. Šādu pieeju attiecībā uz noteiktām mazākumtautībām izvēlējušās arī citas Minoritāšu konvencijas dalībvalstis (*sk. Konsultatīvās komitejas 5. ziņojuma par Kipru 179. punktu un 5. ziņojuma par Vāciju 213. un 218. punktu*). Tomēr interešu izglītības programmas nodarbībām jābūt faktiski piemērotām mazākumtautības valodas, etniskās un kultūras savdabības apguvei, saglabāšanai un attīstīšanai.

Pieteikumu iesniedzēji ir uzskaitījuši argumentus, kas norādot uz to, ka mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programma pēc būtības nav pienācīga un nevarot aizstāt mazākumtautības valodas, kā arī etniskās un kultūras savdabības apguvi, saglabāšanu un attīstīšanu vispārējās izglītības obligātā satura ietvaros. Arī Konsultatīvā komiteja tās Ceturtajā ziņojumā par Latviju, kas pieņemts 2024. gada 22. februārī (turpmāk – Konsultatīvās komitejas Ziņojums), ir vērtējusi šīs interešu izglītības programmas atbilstību Minoritāšu konvencijas 14. panta otrajā daļā minētajam standartam (*sk. Konsultatīvās komitejas Ziņojuma 165. punktu*).

Līdz ar to, lai pārbaudītu, vai valsts savu pozitīvo pienākumu šajā aspektā pilda pienācīgi, Satversmes tiesa secīgi vērtēs izteiktos argumentus.

17.3. Pieteikumu iesniedzēji norādījuši, ka mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programma neesot uzskatāma par pienācīgu tās neobligātā rakstura dēļ. Līdzīgs viedoklis pausts arī Konsultatīvās komitejas Ziņojumā, citstarp norādot, ka neesot skaidri noregulēts šādu programmu īstenošanas veids.

17.3.1. Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2022-45-01 secinājusi, ka interešu izglītība ir piemērots līdzeklis mazākumtautības valodas, kā arī ar mazākumtautību kultūru un etnisko savdabību saistīta satura apguvei gan pirmsskolas izglītības pakāpē bērniem jau no pusotra gada vecuma, gan arī

pamatizglītības pakāpē, ja interešu izglītības nodarbību saturs tiek veidots atbilstoši bērnu spējām un vajadzībām. Šajā lietā *Dr. paed.* Ieva Margeviča-Grinberga, atsaucoties uz pētījumu rezultātiem, uzsvēra, ka interešu izglītība var nodrošināt valodas apguvi, kā arī kultūras un identitātes saglabāšanu, jo izglītojamo sociālā mijiedarbība ar vienaudžiem mazākumtautību valodas un kultūras interešu izglītības programmu ietvaros esot tikpat svarīga kā pašas valodas apguve. Arī *Dr. psych.* Anika Miltuze atzina, ka, savienojot pirmsskolas izglītības programmas īstenošanu ar interešu izglītību, tiek bagātināta izglītojamā apkārtējā vide, kas veicina smadzeņu attīstību (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 36.3. punktu*).

Arī bērniem ar speciālām vajadzībām interešu izglītība vispār ir piemērots līdzeklis mazākumtautības valodas, kā arī ar mazākumtautību kultūru un etnisko savdabību saistīta satura apguvei. Šādu bērnu iesaisti interešu izglītības nodarbībās apstiprina arī izglītības iestāžu, tostarp Rēzeknes valsts poļu ģimnāzijas, Rīgas 224. pirmsskolas izglītības iestādes, kā arī pirmsskolas izglītības iestādes “Dzirnaviņas” pieredze (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 25., 36. un 55. lp.*).

Izglītības un zinātnes ministrija norādījusi, ka izglītojamam atbalsts šajās nodarbībās tiekot sniegts dzimtajā valodā (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 122. lp.*). Turklāt valsts un pašvaldību izglītības iestādes un interešu izglītības pedagogi varot programmas saturu pielāgot bērna individuālajām spējām un interesēm, tostarp bērna speciālajām vajadzībām (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 112. un 142. lp.*). Arī Valsts izglītības satura centrs ir norādījis, ka šādās interešu izglītības nodarbībās var tikt piesaistīti pedagogi un pedagogu palīgi, kuri apguvuši īpašas, izglītojamiem ar speciālām vajadzībām piemērotas mācīšanas metodes (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 127. lp.*).

Lai gan interešu izglītības nodarbību apmeklēšana ir brīvprātīga, proti, balstīta izglītojamo interesēs, vajadzībās un viņu vecāku izteiktajā gribā, iepretim vispārējai izglītībai, kuras satura apguve ir obligāta, tas pats par sevi nav tāds apstāklis, kas liktu apšaubīt valsts pozitīvā pienākuma izpildes pienācību. Valsts pozitīvais pienākums ir izpildīts, nodrošinot šādu programmu

pieejamību, un tas, vai šis pienākums tiek pildīts pienācīgi, nav atkarīgs no programmas obligātās vai neobligātās dabas. Efektīva interešu izglītības programmas norise, kas ietver arī izglītojamo iesaisti attiecīgajās nodarbībās, ir balstīta uz valsts un pašvaldību izglītības iestāžu, izglītojamo un viņu vecāku sadarbību. Citstarp jāņem vērā, ka arī iepriekš pastāvējušais regulējums bija balstīts uz brīvprātības principu, jo ļāva personai izvēlēties, vai tā apgūs mazākumtautību izglītības programmu vai vispārējās izglītības programmu.

17.3.2. Ar Izglītības likuma 47.³ pantu pašvaldībām ir uzlikts pienākums organizēt mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmu.

Šis pienākums jāpilda atbilstoši bērna labākajām interesēm, un pieeja minētajai programmai ir nodrošināma ikvienam izglītojamam, kura vecāki vai likumiskie pārstāvji ir iesnieguši attiecīgu iesniegumu. Nebūtu pieļaujama tāda situācija, ka mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas apgūvē ieinteresētam izglītojamam tiktu liegta iespēja šādu programmu apgūt. Uz šādas situācijas nepieļaujamību Likumprojekta “Grozījumi Izglītības likumā” izstrādes gaitā uzmanību vēršis tiesībsargs, vienlaikus norādot uz to, ka arī izglītojamo vecākiem jābūt aktīviem un, ievērojot bērna labākās interese un vajadzības, jāvēršas izglītības iestādē ar lūgumu nodrošināt viņu bērna izglītošanu interešu izglītības programmā (*sk. tiesībsarga vēstuli Nr. 1-8/21 ”Par viedokļa sniegšanu par likumprojektu “Grozījumi Izglītības likumā” (Nr. 1519/Lp13). Pieejama: titania.saeima.lv.*

Latvijas Pašvaldību savienība norādījusi, ka arī tādā gadījumā, ja mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmu vēlas apgūt tikai viens vai divi izglītojamie, pašvaldības meklējot iespēju apmierināt šo izglītojamo pausto vēlmi (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 12. aprīļa tiesas sēdes lietā Nr. 2022-45-01 stenogrammu, 47. lp.*).

Tāpat valsts, pildot savu pozitīvo pienākumu, ir noregulējusi mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas norisi. Ministru kabinets, izpildot tam likumdevēja piešķirto pilnvarojumu, ir pieņēmis Mazākumtautību interešu izglītības noteikumus. Atbilstoši šajos

noteikumos ietvertajai paraugprogrammai plānots, ka mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas ietvaros izglītojamie apgūs mazākumtautību mutvārdu tradīcijas un izpausmes, spēles, rotaļu tradīcijas, gadskārtu svētkus, etniskos simbolus, pēc iespējām tradicionālās dziedāšanas, muzicēšanas, dejošanas īpatnības un amatniecības prasmes, kā arī kultūras savdabību raksturojošos artefaktus, zināšanas par attiecīgās tautas kultūrai nozīmīgām personībām un to svarīgākajiem darbiem, kultūras vērtību saglabāšanas un tālāknodošanas iespējas. Tātad mazākumtautības valoda ir izmantojama ne tikai pašas šīs valodas kā konkrēta mācību priekšmeta apguvē, bet gan kā pamats mazākumtautības kultūras un etniskās savdabības apguvei, saglabāšanai un attīstīšanai.

Reizē valsts un pašvaldību izglītības iestādes var un tām ir pienākums individualizēt mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmu norisi atbilstoši izglītojamo vajadzībām. Tā, piemēram, Rīgas Purvciema vidusskolas pārstāve norādīja, ka mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības nodarbībās 1. klases izglītojamie mācoties lasīt, rakstīt krieviski un iepazīstot krievu folkloru, savukārt 4. klasē mazākumtautību interešu programmas ietvaros attīstot galvenokārt krievu valodas gramatikas zināšanas un izpratni par krievu literatūru (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 128. un 134. lp.*).

Izglītības iestādes dibinātājs un vadītājs ir atbildīgi par visu izglītības iestādē īstenoto programmu, tostarp mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas, norises tiesiskumu, un pie šīm personām izglītojamo vecāki var vērsties arī jautājumos par izglītības saturu (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 34.4.3. punktu*). Valsts un pašvaldību izglītības iestāžu vadītāji apmeklē interešu izglītības nodarbības un par tām tiek sniegtas arī atskaites (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 133. lp.*).

Līdz ar to mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas organizēšana un norise ir vispārīgi noregulēta Ministru kabineta noteikumos un citos normatīvajos aktos, bet valsts un pašvaldību izglītības

iestādēm, ja tās atbilstoši pieprasījumam īsteno šādu programmu, ir pienākums individualizēt un kontrolēt tās norisi.

17.4. Pieteikumu iesniedzēji norādījuši, ka interešu izglītība esot sadrumstalota un neietverot obligātu pedagoģisko atbalstu subjektīvu šķēršļu gadījumā. Arī Konsultatīvās komitejas Ziņojumā uzsvērts, ka interešu izglītības programmu ietvaros sasniegtie rezultāti netiekot vērtēti un neesot redzami skolas pārskatos.

Pedagogam, kurš vēlas īstenot mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmu, atbilstoši paraugprogrammai ir jāizstrādā un jāīsteno sava programma, kurā norādāmi tās mērķi, uzdevumi, mērķauditorija, īstenošanas laiks un vieta, plānoto mācību nodarbību skaits nedēļā un gadā, satura tematiskais sadalījums, plānojamie sasniedzamie rezultāti, darba organizācijas formas, mācību metodes, atgriezeniskās saites nodrošināšana, mācību vides raksturojums, nepieciešamie mācību līdzekļi un materiāli, programmas izstrādē izmantotās literatūras saraksts un informācijas avoti (*sk. Ministru kabineta 2023. gada 29. augusta noteikumu Nr. 494 "Noteikumi par mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas paraugu un tās īstenošanas vadlīnijām" 5. punktu*). Tādējādi mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programma ir īstenojama atbilstoši konkrētam un mērķtiecīgam plānam.

Nedz Satversmes normas, nedz Minoritāšu konvencijas 14. pants neparedz, ka valsts pozitīvajam pienākumam nodrošināt pienācīgas pie mazākumtautībām piederošu personu iespējas apgūt, saglabāt un attīstīt mazākumtautības valodu, kā arī etnisko un kultūras savdabību vajadzētu tikt pildītam tikai formālās izglītības ietvaros. No Satversmes normām un Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem neizriet arī prasība nodrošināt šādai ar mazākumtautības valodu un etnisko savdabību saistītai interešu izglītībai tādu pašu izglītojamā zināšanu vērtēšanu, kāda ir obligāta formālajai izglītībai.

Mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas īstenošana pienākums nodrošināt atgriezenisko saiti kopsakarā ar citiem pedagoga pienākumiem nozīmē to, ka izglītojamam ir iespēja saņemt

individualizētu pedagoģisku atbalstu, ja tas nepieciešams, un izglītojamam, kā arī viņa vecākiem ir iespēja saprast, kādi sasniegumi gūti attiecīgās programmas ietvaros. Atgriezeniskā saite par mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas norisi var tikt sniegta, piemēram, arī vecāku sapulču laikā vai arī pēc katra būtiskā mācību temata apguves organizētos kopējos svētkos, vai iesniedzot atskaites e-žurnālā (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 31. lp., 131.–132. lp. un 6. sēj. 49. lp.*). Tātad izglītības iestādes sadarbība ar izglītojamo vecākiem vai likumiskajiem pārstāvjiem var nodrošināt mērķtiecīgu izglītojamā attīstību.

Līdz ar to secināms, ka pedagogam mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programma ir jāīsteno atbilstoši konkrētam un mērķtiecīgam plānam un jānodrošina tas, lai izglītojamie un viņu vecāki vai likumiskie pārstāvji būtu informēti par attiecīgās programmas ietvaros gūto sasniegumu līmeni.

17.5. Pieteikumu iesniedzēji norādījuši, ka interešu izglītībai atvēlētais laiks nebūšot pietiekams pienācīgai dzimtās valodas apguvei un radīšot tiem nesamērīgu slodzi, jo attiecīgās nodarbības notiekot vakaros. Izglītojamo interesi par mazākumtautības valodas un kultūras apguvi interešu izglītības programmas ietvaros mazināšot ar vispārējās izglītības programmas apgūšanu saistītā spriedze un nogurums.

17.5.1. No izskatāmajā lietā Ministru kabineta sniegtās informācijas izriet, ka mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas apguvei pamatizglītības līmenī noteiktais stundu skaits – trīs akadēmiskās stundas nedēļā – ir izraudzīts, ņemot vērā iepriekš valsts pamatizglītības standartā mazākumtautību izglītības programmā noteikto mazākumtautības valodas un literatūras apguvei veltīto mācību stundu skaitu. Proti, iepriekš 1.–3. klasei trīs gados valodas un literatūras apguvei bija paredzētas 312 stundas, 4.–6. klasei – 315 stundas, bet 7.–9. klasei – 315 stundas, tas ir, trīs mācību stundas nedēļā (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 126. lp.*). Savukārt pirmsskolas līmenī interešu izglītības nodarbību skaits ir noteikts, balstoties uz Izglītības un zinātnes ministrijas darba grupas secinājumiem (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 63. lp.*).

Nodrošinot finansējumu nodarbībām šādā apjomā, valsts apzinās, ka mazākumtautības valoda tiek izmantota ģimenē. Šādā kontekstā Satversmes tiesai nav pamata apšaubīt arī to, ka finansēto stundu skaits ir pietiekams pienācīgai mazākumtautības valodas, kā arī etniskās un kultūras savdabības apguvei. Tāpat jāņem vērā arī tas, ka valsts pozitīvā pienākuma izpilde ir tieši saistīta ar valsts finansiālajām iespējām.

Pašvaldībām ir pienākums nodrošināt tieši minēto un ne mazāku mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas nodarbību apjomu – trīs akadēmiskās stundas nedēļā – ikvienam interesentam, ja valsts un pašvaldību izglītības iestādes pēc izglītojamo pieprasījuma ir izteikušas šādu vajadzību.

Vienlaikus valsts un pašvaldību izglītības iestādes var arī palielināt mazākumtautību izglītības saturam interešu izglītības ietvaros veltāmo stundu skaitu, īstenojot citas interešu izglītības programmas, piemēram, organizējot kora, deju, folkloras, mākslas, teātra un citas nodarbības. Ne Izglītības likums, ne Pirmsskolas izglītības vadlīnijas, ne valsts pamatizglītības standarts vai citi normatīvie akti neierobežo valsts un pašvaldību izglītības iestādes vairāku interešu izglītības programmu īstenošanā dažādos dienas laikos, kamēr vien šīs interešu izglītības programmas nerada nesamērīgu ietekmi uz obligātā satura apguvi. Piemēram, Rīgas Purvciema vidusskolas īstenoto interešu izglītības programmu piedāvājums papildus mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmai aptver arī citas ar mazākumtautību kultūru saistītas nodarbības (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 128. un 129. lp.*). Turklāt interešu izglītības nodarbībās, kurās tiek apvienotas vairākas nozares, izglītojamie var vienlaikus attīstīt dažādas prasmes, tostarp mazākumtautības valodas prasmi, kā arī dziļāk izprast mazākumtautības etnisko un kultūras savdabību. Piemēram, Satversmes tiesas sēdē lietā Nr. 2022-45-01 minēta iespēja apvienot krievu kultūras nodarbības ar keramikas elementiem (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 36.4. punktu*). Tādējādi arī interešu izglītības ietvaros ir iespējams mazināt izglītojamo slodzi, izmantojot caurviju prasmju pieeju.

Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas īstenošanai noteiktais stundu skaits – trīs akadēmiskās stundas nedēļā – gan pirmsskolas izglītības, gan pamatizglītības, pakāpē ir uzskatāms par pietiekamu mazākumtautības valodas, kā arī etniskās un kultūras savdabības pienācīgai apguvei, turklāt valsts un pašvaldību izglītības iestādes nav ierobežotas ar mazākumtautību saturu saistīta interešu izglītības piedāvājuma paplašināšanā.

17.5.2. Mazākumtautību interešu izglītības noteikumos nav noteikts, ka šīm interešu izglītības nodarbībām būtu jānotiek kādā konkrētā veidā un laikā, piemēram, katru nedēļu pēc vispārējās izglītības obligātā satura apguves. Tāpat valsts nav noteikusi vienotu laiku, kurā valsts un pašvaldību izglītības iestādēm jāuzsāk mācību process. Līdz ar to pedagogiem ir plašas iespējas pielāgot mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas īstenošanas veidu izglītojamo spējām un vajadzībām. Piemēram, Rīgas Purvciema vidusskolā tiek piedāvāta iespēja 1. klasē apmeklēt mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas nodarbības arī pirmās stundas laikā (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 130. un 131. lp.*). Mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas nodarbības var notikt arī no rīta, pirms vispārējās izglītības obligātā satura apguves.

Izglītojamo interesēm atbilstošākais interešu izglītības veids tiek izraudzīts izglītojamo, viņu vecāku vai likumisko pārstāvju un pedagoga sadarbības rezultātā (*sk. Ministru kabineta 2023. gada 29. augusta noteikumu Nr. 494 “Noteikumi par mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas paraugu un tās īstenošanas vadlīnijām” 3. punktu*).

Līdz ar to valsts ir nodrošinājusi pienācīgu laiku un izglītības iestāžu elastību mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas īstenošanai.

17.6. Pieteikumu iesniedzēji īpaši norādījuši uz to, ka šādas interešu izglītības programmas neesot piemērotas pirmsskolas vecuma bērniem.

Valsts finansētā mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programma ir pieejama ikvienam bērnam, kurš to vēlas apgūt, sākot no

brīža, kad tiek uzsākta izglītības ieguve, proti, jau no pusotra gada vecuma (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 36.3.3. punktu*). Līdz ar to visā pirmsskolas izglītības posmā bērnam tiek nodrošinātas iespējas rotaļnodarbības veidā apgūt savu dzimto valodu, kā arī etnisko un kultūras identitāti.

Organizējot mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmu īstenošanu, jāņem vērā bērna vislabāko interešu prioritātes princips. Attiecīgajās nodarbībās izglītības iestādēm ir jānodrošina izglītojamo vecumam atbilstoša satura apguve. Kā izriet no pirmsskolas izglītības iestāžu prakses, šādas programmas balstās uz folkloru, pasakām un dziesmām (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 128. lp. un 6. sēj. 26. lp.*).

Turklāt no Vispārējās izglītības likuma un Izglītības likuma izriet, ka pirmsskolas izglītība atšķirībā no pārējām vispārējās izglītības pakāpēm nav daļa no formālās izglītības un tajā sasniedzamie mērķi ir noteikti tikai vispārīgi. Valsts nav regulējusi to, cik stundu dienā izglītojamiem katrā vecumposmā ir jāapgūst pirmsskolas izglītības programma. Tāpat nav regulēts arī konkrētajā vecumā obligāti apgūstamais pirmsskolas izglītības saturs. Ir noteikts vienīgi tas, kādām jābūt izglītojamā zināšanām tad, kad viņš absolvē pirmsskolas izglītības iestādi. Šā mērķa sasniegšanas veidu jeb katrā vecumposmā apgūstamo izglītības saturu un sasniedzamos rezultātus katrā no mācību jomām nosaka pati pirmsskolas izglītības iestāde, izstrādājot pirmsskolas izglītības programmu, kā arī pielāgojot tās īstenošanu izglītojamo spējām un vajadzībām. Tas nozīmē, ka šajā izglītības pakāpē pieļauta iespēja interešu izglītības nodarbības organizēt pat vairāku stundu garumā katru dienu, tās sadalot vairākos blokos un nodrošinot to mijiedarbību ar pamata programmas īstenošanu (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 32.4. punktu*). Šāda pieeja pirmsskolas izglītības obligātā satura īstenošanai un interešu izglītības programmu īstenošanai vēl jo vairāk pieļauj dažāda veida uz mazākumtautību identitāti vērstu interešu izglītības programmu īstenošanu. Vienīgais ierobežojums ir šādu interešu izglītības programmu sekundārais raksturs iepretim obligātajam saturam, kura īstenošana joprojām ir izglītības iestādes

prioritāte (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 32.4. punktu*).

Līdz ar to valsts un pašvaldību izglītības iestādes var nodrošināt pirmsskolas izglītības programmas mijiedarbību ar mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmu, to īstenojot bērna vislabākajām interesēm atbilstošā veidā un laikā, kā arī papildinot izglītības procesu ar dažādām citām mazākumtautību interesēm atbilstošām interešu izglītības programmām.

17.7. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka finanšu līdzekļi mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas īstenošanai būšot nodrošināti tikai uz pāris gadiem un tās turpināšana ilgtermiņā esot apdraudēta. Uz to norādījusi arī Konsultatīvā komiteja. Pieteikumu iesniedzēji norādījuši arī uz citiem organizatoriskiem izaicinājumiem programmas turpinātības kontekstā – ja valsts nesagatavos krievu valodas un literatūras pedagogus, tad ilgtermiņā nebūšot iespējams nodrošināt mazākumtautību interešu izglītības programmu īstenošanu izglītojamo dzimtajā valodā.

Izglītības likuma 47.³ pantā ir noteikts pašvaldības pienākums finansēt mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas, tās nošķirot no citām, tikai daļēji valsts finansētām interešu izglītības programmām. Tātad izglītojamā dalībai mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmā nav nepieciešams viņa vecāku vai likumisko pārstāvju līdzfinansējums. Turklāt šis pašvaldības pienākums nav ierobežots laikā. Līdz ar to valsts ir nodrošinājusi, ka īpaši izveidotā mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programma ir pieejama bez maksas jeb identiski pirmsskolas izglītības un vispārējās izglītības programmām valsts un pašvaldību izglītības iestādēs.

Turklāt Interešu izglītības programmu finansēšanas kārtības noteikumi paredz papildu finansējumu 10 procentu apmērā no viena izglītojamā izmaksām, to pedagogu darba samaksai, kuri īsteno mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas izglītojamiem, kuri iepriekšējā mācību gadā apguvuši mazākumtautību izglītības programmas. Likumprojekta

“Grozījumi Izglītības likumā” anotācijā norādīts, ka turpmāk Izglītības un zinātnes ministrija sadarbībā ar pašvaldībām izvērtēs faktisko pieprasījumu pēc šādām programmām. Augsta pieprasījuma gadījumā jautājums par papildu finansējuma piešķiršanu šādu programmu nodrošināšanai tikšot virzīts izskatīšanai Ministru kabinetā kārtējā gada un vidējā termiņa valsts budžeta likumprojektu sagatavošanas un izskatīšanas procesā kopā ar visu ministriju un centrālo valsts iestāžu iesniegtajiem prioritāro pasākumu pieteikumiem (*sk. likumprojekta Nr. 1519/Lp13 “Grozījumi Izglītības likumā” anotācijas 39. lpp.*). Arī tiesas sēdē Izglītības un zinātnes ministrija norādīja, ka pietiekama pieprasījuma gadījumā šāds finansējums mazākumtautību interešu izglītībai tiks nodrošināts arī turpmāk (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 71. lp.*).

Tātad iebildumi par to, ka finansējums mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmai netikšot nodrošināts ilgtermiņā, nav pamatoti.

Attiecībā uz to, ka mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmu īstenošanai trūkstot pedagogu, Izglītības un zinātnes ministrija norādījusi, ka šo interešu izglītības nodarbību īstenošanai var tikt piesaistīti tie pedagogi, kuri līdz šim pasnieguši krievu valodu un literatūru vispārējās izglītības ietvaros (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 122. lp.*). Ņemot vērā tiesas sēdē izskanējušās norādes, ka šādu pedagogu skaits mērāms simtos, kā arī to mazākumtautību izglītības iestāžu pieredzi, kuras piesaistījušas vieslektoros no attiecīgās valsts (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 17. lp.*), Satversmes tiesa neuzskata, ka iebildums par pedagogu trūkumu būtu pamatots.

17.8. Ņemot vērā visu iepriekš minēto, Satversmes tiesa secina, ka mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programma mazākumtautību izglītojamiem sniedz iespēju bez maksas izglītības procesā apgūt, saglabāt un attīstīt savu valodu, kā arī etnisko un kultūras savdabību. Šīs programmas īstenošanas kvalitāti nodrošina Ministru kabineta izstrādātā paraugprogramma un tās īstenošanas vadlīnijas. Mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmu īstenošanai atvēlētā elastība dod

iespēju izraudzīties pie mazākumtautībām piederošo izglītojamo interesēm visatbilstošāko programmas satura apguves veidu.

Tātad mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmu īstenošana valsts un pašvaldību izglītības iestādēs pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē pienācīgi nodrošina izglītojamo tiesības uz mazākumtautības valodas apguvi, kā arī etniskās un kultūras savdabības saglabāšanu un attīstīšanu.

17.9. Pieteikumu iesniedzēji norādījuši, ka mazākumtautības valodas apguve vispārējās izglītības procesā tikšot izbeigta tikai tādā gadījumā, ja mazākumtautības valoda ir krievu valoda, turpretī to valstu valodās, ar kurām noslēgti starpvalstu līgumi, kā arī Eiropas Savienības oficiālajās valodās vispārējās izglītības programmas joprojām varot tikt īstenotas.

Satversmes tiesa norāda, ka Satversmes 114. pantā kopsakarā ar 112. panta pirmo teikumu ietvertā valsts pozitīvā pienākuma nodrošināt mazākumtautībām pienācīgu iespēju apgūt, saglabāt un attīstīt savu valodu, kā arī etnisko un kultūras savdabību saturs attiecībā uz dažādām mazākumtautībām ar tām saistīto īpašo apstākļu dēļ var būt atšķirīgs. Jau iepriekš atzīts, ka izglītojamie, kas iegūst vispārējo izglītību valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, citstarp padziļināti apgūstot kādu no Eiropas Savienības valstu valodām, nav salīdzināmi ar izglītojamajiem, kas vēlētos iegūt izglītību mazākumtautības valodā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 21.2. punktu un 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 34.2. punktu*). Savukārt, salīdzinot Latvijā dzīvojošās mazākumtautības, secināms, ka tās visas, izņemot krievu mazākumtautību, padomju okupācijas laikā tika nostādītas faktiski nelabvēlīgā situācijā. Citstarp Rēzeknes valsts poļu ģimnāzijas pārstāve tiesas sēdē norādīja, ka padomju okupācijas laikā neesot bijis iespējams apgūt poļu valodu, jo neesot bijis poļu izglītības iestāžu (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 19. un 20. lp.*).

Ar mērķi novērst faktisko nevienlīdzību un aizsargāt tās Latvijā dzīvojošās mazākumtautības, kuru valoda, kultūra un etniskā savdabība ir apdraudēta, valsts var veikt noteiktus pozitīvus pasākumus, kas izpaužas kā tiesības licencēšanas

procesā apstiprinātās vispārējās izglītības programmās iekļaut noteiktus citās valodās pasniedzamus mācību priekšmetus (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 34.2. punktu*). Valstij nav pienākuma attiecināt šādu pozitīvā pienākuma izpildi arī uz tām mazākumtautībām, kuras ilgstoši atradušās faktiski privileģētos apstākļos.

18. Secīgi Satversmes tiesai jānoskaidro, vai valsts un pašvaldību izglītības iestādēs pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē pie mazākumtautībām piederošām personām ir nodrošināts tāds izglītības process, kas atbilst izglītības pieejamības, pieņemamības un pielāgošanas principiem.

Atbilstoši iepriekš spēkā bijušajam regulējumam valsts un pašvaldību izglītības iestādēs pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē vispārējo izglītību mazākumtautību izglītības programmu ietvaros bija iespējams iegūt bilingvāli, tas ir, valsts valodā un mazākumtautības valodā. Apstrīdētās normas atbilstoši likumu pārejas noteikumos noteiktajai pakāpeniskajai to spēkā stāšanās kārtībai līdz 2025. gada 1. septembrim izbeidz šo sistēmu. Tādējādi vispārējās izglītības obligātais saturs pirmsskolas izglītības pakāpē un pamatizglītības pakāpē noteiktās klašu grupās jau šobrīd ir apgūstams tikai valsts valodā. Tāpat mazākumtautības valoda un kultūra kā mācību priekšmets noteiktās klašu grupās vairs netiek, bet citās – atbilstoši likumu pārejas noteikumiem drīzumā vairs netiks apgūts. Līdz 2025. gada 1. septembrim vispārējās izglītības obligātā satura ietvaros atbilstoši valsts pamatizglītības standartam kā mācību priekšmetu no 4. klases iespējams izvēlēties krievu valodu.

Vairāki Pieteikumu iesniedzēji jau veselu mācību gadu ir izglītojušies atbilstoši apstrīdētajām normām, bet attiecībā uz pārējiem apstrīdētās normas stāsies spēkā tikai pēc noteikta laika.

Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka apstrīdēto normu dēļ kritīšoties pie mazākumtautībām piederošo izglītojamo saņemtās izglītības kvalitāte. Uz to norādot pēdējo 10 gadu centralizēto eksāmenu rezultāti, kuros atspoguļojoties iepriekšējās izglītības valodas reformas ietekme, un kuri liecinot par to, ka mācību priekšmetu pasniegšana valsts valodā ir pasliktinājusi šo priekšmetu

apgaves kvalitāti. Tāpat pedagogu trūkuma dēļ nebūšot iespējams kvalitatīvi īstenot atbalsta pasākumus pārejai uz izglītību valsts valodā. Pieteikumu iesniedzēji argumentējuši nepieciešamību bērniem ar speciālām vajadzībām nodrošināt individualizētu atbalstu viņu dzimtajā valodā un norādījuši, ka apstrīdēto normu dēļ arī logopēda pakalpojumi bērniem turpmāk tikšot sniegti tikai valsts valodā un tādējādi netikšot novērsti bērnu valodas traucējumi mazākumtautības valodā. Logopēda pakalpojuma saņemšana dzimtajā valodā esot īpaši nozīmīga izglītojamiem ar speciālām vajadzībām.

Savukārt Saeima norādījusi, ka ar apstrīdētajām normām izglītības kvalitāte netikšot pasliktināta. Izglītības politika ilgstoši esot veidota tā, lai mazākumtautību izglītības programmas satura apgūvē pakāpeniski tiktu paplašināts valsts valodas lietojums. Tāpat esot jāņem vērā, ka izglītojamiem ir tiesības saņemt individualizētu un personalizētu atbalstu valsts valodas apgūvē.

Tāpēc Satversmes tiesa pārbaudīs, vai ir izveidota izglītības kvalitātes nodrošināšanas un kontroles sistēma.

18.1. Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2022-45-01, kā arī šajā spriedumā jau ir secinājusi, ka ar 2018. gada Grozījumiem Izglītības likumā noteiktā valsts valodas un mazākumtautības valodas lietojuma proporcija vispārējās izglītības procesā pie mazākumtautībām piederošām personām nenodrošināja pienācīgu valsts valodas prasmi. Ir konstatēts, ka 2019. gadā 20 procenti aptaujāto pie mazākumtautībām piederošo personu vecumā no 18 līdz 34 gadiem atzinušas, ka latviešu valodu ir apgūvušas tikai pamatprasmes līmenī vai zina to vāji. Tāpat konstatēts, ka pirmsskolas vecuma bērnu latviešu valodas prasmes nav pietiekamas, turklāt tieši tajos gadījumos, kad apmeklētas pirmsskolas izglītības grupas ar ikdienā dominējošu krievu valodu (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 34.1. punktu un 36.3.1. punktu un pētījumu "Pirmsskolēnu latviešu valodas apgūves rezultāti Latvijā: Kurzemē, Rīgā un Latgalē. Latviešu valodas apguve", Liepājas Universitāte, 2021; sk. arī likumprojekta Nr. 1519/Lp13 "Grozījumi Izglītības likumā" anotācijas 6.–7. un 10.–11. lpp.*).

Satversmes tiesas lietā Nr. 2022-45-01 pieaicinātās personas atzinušas, ka

valodas apguvi vislabāk nodrošina tās vienota un mērķtiecīga lietošana izglītības procesā. Piemēram, *Dr. paed.* Ieva Margeviča-Grinberga vērsa uzmanību uz pētījumiem par to, ka pie mazākumtautībām piederoši izglītojamie valodu labāk apgūst tad, ja tajā konsekventi runā ik dienu skolas vidē. Arī *Dr. psych.* Anika Miltuze norādīja, ka bērniem vispiemērotākā ir izglītība vienā – valsts – valodā un tieši šādā veidā bērni var izvairīties no divu valodu kodu jaukšanas un grūtībām ar mācību satura apguvi (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 33.2. punktu*). *Dr. psych.* Anikas Miltuzes viedoklim izskatāmajā lietā piekritis arī Rīgas Stradiņa universitātes Psihiatrijas un narkoloģijas katedras docētājs, Bērnu psihiatrijas klīnikas vadītājs, Pusaudžu resursu centra attīstības vadītājs *Dr. med.* Ņikita Bezborodovs (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 76. un 77. lp.*). Tādējādi pirms apstrīdēto normu spēkā stāšanās pastāvošās mazākumtautību izglītības programmas, atbilstoši kurām vispārējās izglītības saturu katrā izglītības pakāpē noteiktās proporcijās bija iespējams apgūt bilingvāli, nevarēja pienācīgi nodrošināt valsts valodas apguvi.

Šo secinājumu apstiprinājusi Izglītības un zinātnes ministrija, norādot, ka šobrīd daudzi no mazākajiem bērniem vecumā no pusotra gada līdz trim gadiem veiksmīgi runā divās valodās, savstarpēji nošķirot mājās un izglītības iestādē izmantojamās valodas (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-0133.2. punktu*). Arī Rīgas Purvciema vidusskolas pārstāve tiesas sēdē uzsvēra, ka šajā mācību gadā izglītojamie esot labāk sagatavoti mācību uzsākšanai 1. klasē (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 128. lp.*).

Ņemot vērā pieaicināto personu viedokļus par valsts valodas prasmes attīstību veicinošiem apstākļiem, secināms, ka apstrīdētās normas nodrošina bērna attīstībai un valodas apguvei visatbilstošāko izglītību.

18.2. Pieteikumu iesniedzēji norādījuši uz pēdējo 10 gadu centralizēto eksāmenu rezultātiem, kuri atspoguļojot to, ka mācību priekšmetu pasniegšana valsts valodā ir pasliktinājusi šo priekšmetu apguves kvalitāti. Tomēr Satversmes tiesa nav konstatējusi šā Pieteikumu iesniedzēju argumenta pamatojumu. Eksāmenu rezultātu atšķirības var izrietēt no dažādiem iemesliem, tostarp eksāmenu satura un vērtēšanas kritēriju izmaiņām, kā arī citiem aspektiem, un

iespējamā korelācija starp izglītības valodas reformas īstenošanas laikposmu un šādām rezultātu svārstībām neliecina par reformas negatīvu ietekmi uz izglītojamo saņemtās izglītības kvalitāti.

Izglītības kvalitāti pilnvērtīgi novērtēt ir iespējams tikai tad, kad faktori, kas varētu šo kvalitāti ietekmēt, ir pastāvējuši noteiktu laiku (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 14.4. punktu*). Arī Valsts izglītības satura centrs tiesas sēdē norādīja, ka sākotnēji uz kādu laiku esot iespējama konkrētu mācību priekšmetu apguves rezultātu pasliktināšanās. Tomēr vajagot ņemt vērā to, ka izglītības reforma tiek ieviesta pakāpeniski. Pāreju uz izglītību valsts valodā 2023. gada 1. septembrī uzsākuši 1., 4. un 7. klašu izglītojamie. Šo izglītojamo sasniegtie rezultāti būšot redzami laikā, kad viņi mācīsies 3., 6. un 9. klasē (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 126. un 127. lp.*).

Satversmes tiesa lietā Nr. 2022-45-01 norādījusi uz Izglītības un zinātnes ministrijas veiktajiem un plānotajiem pasākumiem pārejas uz vispārējās izglītības ieguvī valsts valodā kontrolei un secinājusi, ka valsts ir izveidojusi sistēmu ikgadējai un pastāvīgai kvalitātes kontrolei un uzraudzībai, kā arī iepriekšējās izglītības ieguves valodas reformas rezultātu izvērtēšanai. Proti, ar 2021. gada 8. aprīļa likumu “Grozījumi Izglītības likumā” Izglītības un zinātnes ministrijai tika uzlikts pienākums sagatavot ikgadēju izglītības kvalitātes novērtējuma ziņojumu un iesniegt to apstiprināšanai Ministru kabinetam. Savukārt Izglītības kvalitātes valsts dienestam noteikts pienākums izstrādāt vadlīnijas izglītības kvalitātes nodrošināšanai, sniegt ieteikumus izglītības kvalitātes pilnveidei, kā arī organizēt izglītības kvalitātes datu ieguvī un analīzi (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 36.1.1. punktu*).

Likumprojekta “Grozījumi Izglītības likumā” anotācijā norādīts, ka tiesiskā regulējuma praktiskā īstenošana tiks vērtēta pētījuma “Valsts valodas situācija Latvijā: 2021–2027” ietvaros. Tāpat plānots veikt 9. klases centralizētā eksāmena latviešu valodā rezultātu izvērtējumu, analizējot izglītojamo iepriekšējo izglītības pieredzi. Paredzēts, ka, sākot ar 2025./2026. mācību gadu, vienu reizi divos mācību gados tiks veikta izglītojamo snieguma diagnosticējoša

vērtēšana, izmantojot Valsts izglītības satura centra izstrādātus tekstpratības monitoringa darbus 3. un 6. klasē, lai novērtētu izglītojamo valsts valodas prasmi un monitorētu pamatizglītības pirmā posma izglītojamo valsts valodas prasmes izaugsmes dinamiku ilgtermiņā.

Līdz ar to secināms, ka Izglītības un zinātnes ministrija sekos līdzi tam, kā izglītojamie apgūst valsts valodu, un veiks šā procesa uzraudzību, lai novērtētu izglītojamo valsts valodas prasmes ilgtermiņā. Tomēr izglītības procesa kvalitātes sekmēšanas labad būtu nepieciešams, lai Izglītības un zinātnes ministrija ne tikai uzraudzītu to, kā izglītojamie apgūst valsts valodu, bet arī pārraudzītu izglītojamo sekmes citos mācību priekšmetos, vērtējot to, kā pāreja uz izglītību valsts valodā ilgtermiņā ietekmējusi citu mācību priekšmetu apguvi.

Tāpat Satversmes tiesa ņem vērā to, ka vienlaikus ar apstrīdēto normu pieņemšanu Izglītības likuma 48. pants tika papildināts ar 5.¹ daļu šādā redakcijā: “Strādāt par pedagogu ir tiesības personai, kura prot un lieto valsts valodu normatīvajos aktos noteiktajā profesionālo un amata pienākumu veikšanai nepieciešamajā apjomā. [...]”, bet šā panta septītā un astotā daļa nosaka rīcību gadījumā, ja Valsts valodas centrs konstatē, ka pedagoga valsts valodas zināšanas nav pietiekamas. Kaut arī jau kopš 1999. gada pedagogiem un kopš 2013. gada pirmsskolas izglītības iestāžu darbiniekiem (pedagoga palīgiem) valsts valoda bija jāprot augstākajā līmenī (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 14.5. punktu*), minētie grozījumi paredz šo prasību mērķtiecīgāku piemērošanu, veicinot kvalitatīvas izglītības nodrošināšanu valsts valodā ikkatram izglītojamam.

Papildus tam līdztekus ar apstrīdēto normu pieņemšanu likumdevējs Izglītības likuma 55. pantu papildināja ar 2.¹ punktu, kas paredz izglītojamā tiesības saņemt individualizētu un personalizētu atbalstu valsts valodas prasmes apguvei, bet Vispārējās izglītības likuma 20. pantu ar trešo daļu un 30. pantu ar astoto daļu, kas paredz izglītības iestāžu, kuras īsteno pirmsskolas izglītības programmas, un izglītības iestāžu, kuras īsteno pamatizglītības programmas, pienākumu sniegt šādu atbalstu (*sk. 2022. gada 29. septembra likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 10. pantu un 2022. gada 29. septembra likuma*

“Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” 2. un 4. pantu). Atbilstoši bērna vislabāko interešu prioritātes principam minētās tiesību normas kopsakarā ar apstrīdētajām normām interpretējamas tādējādi, ka ikvienam bērnam atkarībā no viņa vajadzībām jābūt nodrošinātam jēgpilnam un reālam atbalstam valsts valodas prasmes apguvei. Šajā ziņā liela nozīme ir pedagoga prasmei izglītības procesā izmantot atbilstošas pedagoģiskās metodes (sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 36.1.3. punktu).

Kā norādījusi Izglītības un zinātnes ministrija, šāds atbalsts var tikt sniegts dažādās formās, piemēram, kā individuālais mācību plāns, piemēroti mācību materiāli, dažādi tehnoloģiskie risinājumi, individuāls darba temps, atbalstoša mācību vide, atbalsta personāla pastiprināta iesaiste, vecāku līdzdalība un citi (sk. lietas materiālu 5. sēj. 143. lp.). Tāpat pedagogi palīgmateriālu izveidei var izmantot Izglītības un zinātnes ministrijas sagatavotos un tiešsaistē pieejamos resursus (sk. lietas materiālu 5. sēj. 147. lp.).

Tādējādi ir paredzēts, ka valsts un pašvaldību izglītības iestādes pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē sniedz nepieciešamo papildu atbalstu valsts valodas prasmes apguvei tiem izglītojamiem, kuriem tas nepieciešams.

Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka valsts ir izveidojusi mehānismus pie mazākumtautībām piederošu izglītojamo, tostarp arī to izglītojamo, kurus apstrīdētās normas skars vēlāk, saņemtās izglītības kvalitātes nodrošināšanai un kontrolei.

18.3. Pieteikumu iesniedzēji norādījuši, ka pedagogu trūkuma dēļ nebūšot iespējams kvalitatīvi īstenot atbalsta pasākumus pārejai uz izglītību valsts valodā. Tomēr tiesas sēdē Pieteikumu iesniedzēji nesniedza papildu informāciju par to, ka šobrīd valsts un pašvaldību izglītības iestādēs nebūtu pietiekami daudz tādu pedagogu, kuri varētu izglītojamiem sniegt atbalstu valsts valodas apguvē. Uz šādu izaicinājumu nenorādīja neviena no pieaicinātajām izglītības iestādēm.

Satversmes tiesa ņem vērā Izglītības un zinātnes ministrijas norādi, ka valsts piešķirtais papildu finansējums tostarp valsts un pašvaldību izglītības iestādēs ir ļāvis nodrošināt pedagogu palīgu piesaisti. Šīs personas palīdzot

bērniem pārvarēt sociālemocionālas grūtības, veidojot savstarpējas uzticības attiecības un veicinot valsts valodas apguvi pozitīvā vidē, bet pagarinātās dienas grupās nodrošinot individuālu pieeju skolēniem ārpus mācību stundām, sniedzot atbalstu mācību satura apguvē un īpaši palīdzot gadījumos, kad vecākiem valsts valodas prasmju nepietiekamības dēļ ir ierobežotas iespējas sniegt saviem bērniem atbalstu mācībās (*sal. sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 33.2. punktu*).

Tāpat Izglītības un zinātnes ministrija norādījusi uz citiem atbalsta pasākumiem pārejai uz mācībām valsts valodā, tostarp mācību līdzekļu nomaiņu un vadlīnijām pedagogu atbalstam darbā lingvistiski neviendabīgā mācību vidē. Izveidotie materiāli esot paredzēti izmantošanai gan speciālās izglītības iestādēs, gan arī vispārējās izglītības iestādēs, kurās iekļauti izglītojamie ar speciālo izglītības programmu (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 143. un 144. lp.*). Lai gan dažas izglītības iestādes un pedagogi publiski ir izteikuši kritiku par šo mācību materiālu un metodikas pieejamību un lietošanas ērtumu, tiesas sēdē pieaicinātās izglītības iestādes apstiprināja, ka izmanto ministrijas piedāvātos resursus. Proti, Rīgas Purvciema vidusskolas pārstāve norādīja, ka pedagogi esot apmeklējuši kursus un citus pasākumus, lai sagatavotos pārejai uz izglītības nodrošināšanu valsts valodā, savukārt Rīgas 224. pirmsskolas izglītības iestādes pārstāve uzsvēra, ka izglītības iestāde esot saņēmusi metodiskos materiālus, grāmatas, kā arī papildu finansējumu digitālo mācību līdzekļu iegādei pārejai uz izglītību valsts valodā (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 138. lp. un 6. sēj. 17. lp.*).

Papildus tam Izglītības un zinātnes ministrija norādījusi, ka pedagogiem ir pieejams Konsultatīvās padomes mentoru atbalsts, kas citstarp nodrošināts tiešsaistes semināru veidā. Šajos semināros piedalījušies vairāk nekā 2000 pirmsskolas pedagogu, izglītības iestāžu vadības pārstāvju un metodiķu. Semināru ietvaros sniegtas arī individuālas konsultācijas (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 147. lp.*).

Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka valsts šajā aspektā ir nodrošinājusi pie mazākumtautībām piederošajiem izglītojamiem pieejamu un pieņemamu

izglītību. Ar individualizētu un personalizētu atbalstu valsts valodas apguvei tiek nodrošināta pielāgošanās izglītojamā vajadzībām.

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, kā arī to, ka no apstrīdēto normu spēkā stāšanās brīža attiecībā tikai uz vienu no izglītojamo grupām ir pagājis viens mācību gads, bet attiecībā uz citām izglītojamo grupām apstrīdētās normas vēl tikai stāsies spēkā, Satversmes tiesai šobrīd nav pamata secināt, ka apstrīdētās normas izraisītu izglītības kvalitātes kritumu. Tomēr Satversmes tiesa uzsver, ka valsts pienākums ikvienam nodrošināt kvalitatīvu izglītību ietver pienākumu pastāvīgi kontrolēt izglītības kvalitāti, efektīvi izmantojot valstī izveidoto izglītības procesa kvalitātes kontroles mehānismu, lai konstatētu iespējamās izglītības kvalitātes izmaiņas, un pienākumu reaģēt uz negatīvām izmaiņām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-22-01 22.1. punktu*). No šā pienākuma izriet prasība ņemt vērā citu valsts iestāžu sniegtos ieteikumus, tostarp attiecībā uz pedagogu ataudzi un noturību profesijā. Nepārtrauktas izmaiņas izglītības sistēmā, neapmierinātība ar atalgojumu, neziņa par nākotni var apdraudēt pedagogu noturību profesijā (*sk. Latvijas Republikas Valsts kontroles 2024. gada 13. jūnija ziņojumu "Vai sagatavojam nepieciešamos pedagogus un rūpējamies par to noturību profesijā?"*). Pieejams: lrvk.gov.lv).

Valsts pienākums ir nodrošināt izglītības kvalitāti ilgtermiņā atbilstoši valsts ilgtspējas principam. Tiesību uz kvalitatīvu izglītību aizsardzībai personas var vērsties tiesībaizsardzības institūcijās.

18.4. Pieteikuma iesniedzējas personas M pārstāve Olga Loginova ir norādījusi uz to, ka pāreja uz vispārējās izglītības ieguvu tikai valsts valodā radot īpašus riskus bērniem ar speciālām vajadzībām. Šādiem bērniem atbalstu esot nepieciešams nodrošināt viņu dzimtajā valodā. Citstarp būtiska esot logopēdu pieejamība.

Atbilstoši pieteikumā norādītajai informācijai apstrīdētās normas personu M sāks skart 2025. gada 1. septembrī. Tomēr Satversmes tiesai jāpārbauda, vai pie mazākumtautībām piederošiem bērniem ar speciālām vajadzībām jau šobrīd tiek nodrošinātas tiesības uz Satversmei atbilstošu izglītību.

18.4.1. Atbilstoši Izglītības likuma 3. panta pirmajai daļai ikvienam ir tiesības uz kvalitatīvu un iekļaujošu izglītību. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11. panta pirmā daļa noteic, ka valsts nodrošina visiem bērniem vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību atbilstoši katra spējām.

Izglītības likuma 38. panta otrās daļas 2. punkts kā vienu no izglītības programmu īpašajiem veidiem nosaka speciālās izglītības programmu. Saskaņā ar šā likuma 42. panta pirmo daļu persona ar speciālām vajadzībām izglītības iestādē var iegūt speciālo izglītību, ja tai šajā iestādē ir nodrošinātas iespējas iegūt savam veselības stāvoklim un attīstības traucējuma raksturam atbilstošu izglītību. Speciālās izglītības programmas tiek īstenotas, ņemot vērā valsts izglītības standartā noteiktos vispārējās izglītības mērķus, uzdevumus un obligāto saturu, atbilstoši izglītojamo attīstības traucējumu veidam, spējām un veselības stāvoklim. Atbilstoši Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumiem Nr. 332 "Noteikumi par Latvijas izglītības klasifikāciju" tiek īstenoti deviņi speciālās izglītības programmas veidi.

Vispārējās izglītības likuma 53. pants regulē izglītojamo ar speciālām vajadzībām uzņemšanu vispārējās izglītības programmās. Citstarp šā panta otrā daļa noteic, ka atbilstošu atbalsta pasākumu pieejamību izglītojamiem ar speciālām vajadzībām, kuri uzņemti vispārējās izglītības programmā, nodrošina izglītības iestāde. Izglītības iestāde katram tajā uzņemtajam izglītojamam ar speciālām vajadzībām izstrādā individuālu vispārējās izglītības obligātā satura apguves plānu. Ministru kabineta 2019. gada 19. novembra noteikumi Nr. 556 "Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās izglītības programmās uzņemtu izglītojamus ar speciālām vajadzībām" nosaka prasības, kādas izvirzāmas vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās pirmsskolas izglītības un vispārējās pamatizglītības programmās uzņemtu izglītojamus ar speciālām vajadzībām. Atbilstoši šo noteikumu 4. punktam izglītojamiem, kuriem nav pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinuma, bet ir konstatētas attīstības vai mācīšanās grūtības, izglītības iestādes atbalsta speciālisti veic attiecīgi pedagoģisko vai psiholoģisko novērtējumu un sniedz atzinumu, kurā norāda

ieteicamos atbalsta pasākumus. Iespējamie atbalsta pasākumi norādīti minēto noteikumu 1. pielikumā.

Izglītības un zinātnes ministrija norādījusi, ka speciālās izglītības programmas īstenošanas pamatā ir pedagogu un speciālistu mērķtiecīgs un padziļināts bērna spēju izvērtēšanas, izpētes un korekcijas darbs, lai izglītības programmu īstenotu atbilstoši bērna spējām, attīstības līmenim, veselības stāvoklim, interesēm, individuālajai pieredzei un vajadzībām, sekmējot katra bērna individuālos sasniegumus (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 144. un 145. lp.*). Tāpat atbilstoši Izglītības un zinātnes ministrijas norādēm izglītojamie ar speciālām vajadzībām var saņemt atbalstu, tostarp valsts valodas apguvei, speciālās izglītības attīstības centros. Latvijā šobrīd darbojas 10 speciālās izglītības iestādes – attīstības centri, kas ir pieejami visos Latvijas plānošanas reģionos (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 151. lp.*).

18.4.2. Satversmes tiesa jau iepriekš secinājusi, ka valsts valodas apguve un lietošana ir viens no Latvijas izglītības sistēmas pamatprincipiem. Prasība pēc valsts valodas zināšanām caurvij visu izglītības sistēmu. Valsts valodas zināšanas ir nepieciešamas, lai indivīdam būtu iespēja nākotnē veiksmīgi iekļauties demokrātiskas sabiedrības dzīvē.

Arī pie mazākumtautības piederošam bērnam ar speciālām vajadzībām jābūt nodrošinātai iespējai apgūt valsts valodu. Pretējā gadījumā šāds bērns, kurš, beidzot izglītības iestādi, slikti zinātu vai nemaz nezinātu latviešu valodu, būtu pakļauts izstumtībai un izolācijai no sabiedrības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 26.2. punktu*).

Pieaicinātā persona *Dr. med. Ņikita Bezborodovs*, atsaucoties uz pētījumiem, norādījis, ka pieeja, atbilstoši kurai personas izglītības iestādē runā valsts valodā, nevis tajā pašā valodā, kurā runā ģimenē, bērniem ar speciālām vajadzībām sākumposmā var aizkavēt valodu attīstību, bet ilgtermiņā neatstāj negatīvas sekas. Lai arī atšķirīgu valodu apgūšanai izglītojamiem ar speciālām vajadzībām nepieciešams ilgāks laiks, jo viņi mācoties lēnāk, tomēr arī viņi laika gaitā apgūstot abas valodas (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 74. lp.*). Citstarp *Dr. med. Ņikita Bezborodovs* uzsvēris, ka viens no izglītības mērķiem ir tādu prasmju

trenēšana, kuras veicina spēju kļūt par patstāvīgu sabiedrības locekli un funkcionēt sabiedrībā. Valsts valodas pārzināšana esot svarīga arī bērniem ar neiropsihiskās attīstības traucējumiem, jo palīdzot nodrošināt viņu patstāvīgu funkcionēšanu (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 76. lp.*).

No tā izriet, ka vispārējās izglītības nodrošināšana tikai valsts valodā ne tikai nekaitē izglītojamam ar speciālām vajadzībām, bet – tieši pretēji – ir tam īpaši nozīmīga. Valsts valodas apguve mazina pie mazākumtautībām piederošu izglītojamo ar speciālām vajadzībām risku tikt izolētiem no sabiedrības un veicina viņu patstāvību.

18.4.3. Bērnām ar speciālām vajadzībām mācību satura apgūvē var nākties pārvarēt dažāda veida izaicinājumus. Tāpēc izglītības procesā šādam bērnam ir jāpievērš īpaša uzmanība, citstarp ar individualizētiem atbalsta pasākumiem sekmējot zināšanu nostiprināšanos. Tas attiecas arī uz valsts valodas apguvi.

Tiesas sēdē Izglītības un zinātnes ministrija norādīja, ka arī logopēdiskais un psiholoģiskais atbalsts bērniem ar speciālām vajadzībām tiek nodrošināts valsts valodā, tādējādi veicinot viņu iekļaušanos sabiedrībā un vienkāršojot tālākās izglītības iespējas (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 102. lp.*). Šādam viedoklim pievienojusies arī Latvijas Logopēdu asociācijas valdes locekle *Dr. paed.* Sarmīte Tūbele, uzsverot, ka tad, ja bērnam – un vēl jo vairāk izglītojamam ar speciālām vajadzībām – ir mazs vārdu krājums vai izrunas problēmas, tad izglītības iestādei ar šo bērnu vajagot strādāt valsts valodā, lai stiprinātu šīs valodas apguvi un novērstu traucējumus (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 99. un 100. lp.*). Proti, arī citi izglītības procesā iesaistītie speciālisti veicina izglītojamā iekļaušanos valsts valodas vidē. Logopēda pakalpojumu sniegšana citā valodā nenodrošinātu šādu izglītojamo progresu valsts valodas apgūvē. Turklāt izglītojamie joprojām var saņemt logopēda pakalpojumus citās valodās ārpus vispārējās izglītības iestādēm.

Izglītības un zinātnes ministrija ir sniegusi informāciju arī par mācību materiālu pieejamību bērnu ar speciālām vajadzībām izglītošanai. Pedagogiem mapē “Skola 2030” esot publiski pieejami metodiskie materiāli integrētai mācību satura apgūvei un vieglās valodas materiāli darbam ar izglītojamiem,

kuriem ir smagi garīgās attīstības traucējumi (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 146. lp.*). Izglītības iestāžu, kuras īsteno pirmsskolas izglītības programmu, tostarp speciālo pirmsskolas izglītības programmu, vadītājiem, vadītāju vietniekiem, pedagogiem, izglītības pārvalžu speciālistiem pirmsskolas izglītības jautājumos esot organizēti vairāki mentoru vadīti tiešsaistes semināri metodiska atbalsta sniegšanai pārejā uz vienotu skolu. Tāpat izglītojamiem tiek nodrošināts atbalsts latviešu valodas apguvei, ja iepriekšējā mācību gadā tie apguvuši kādu no speciālajām mazākumtautību pirmsskolas izglītības programmām (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 147. lp*).

18.4.4. Satversmes tiesa atzīst, ka izglītības process, kas tiek pilnībā īstenots valsts valodā un ietver arī atbalsta pasākumus, bērniem ar speciālām vajadzībām nodrošina iekļaujošu un viņu interesēm atbilstošu izglītību. Tajā pašā laikā ar individuālo mācību plānu tiek nodrošināta izglītības procesa pielāgošana šāda bērna individuālajām vajadzībām. Turklāt pienākums nodrošināt bērniem ar speciālām vajadzībām individualizētu un personalizētu atbalstu valsts valodas apguvei valsts un pašvaldību izglītības iestādēs ir interpretējams kopsakarā ar Satversmes 110. pantā noteikto valsts pienākumu un šādu bērnu vislabākajām interesēm, kas noteiktos gadījumos, kad tas nepieciešams efektīvai valsts valodas apguvei, var ietvert arī dzimtās valodas lietojumu (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 36.1.3. punktu*).

Līdz ar to izglītības process atbilst izglītības pieejamības, pieņemamības un pielāgošanas principiem arī attiecībā uz mazākumtautību izglītojamiem ar speciālām vajadzībām.

19. Ņemot vērā visu iepriekš minēto, Satversmes tiesa secina, ka valsts ir izpildījusi savu pozitīvo pienākumu valsts un pašvaldību izglītības iestādēs pirmsskolas izglītības un pamatzglītības pakāpē nodrošināt pie mazākumtautībām piederošu personu interesēm atbilstošu izglītības procesu, kas ietver pienācīgas pie mazākumtautībām piederošu personu iespējas apgūt,

saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību, kā arī atbilst izglītības pieejamības, pieņemamības un pielāgošanās principiem.

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilst Satversmes 114. pantam kopsakarā ar 112. panta pirmo teikumu.

20. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka viņiem bija radusies aizsargājama tiesiskā paļāvība uz to, ka izglītības process tiks īstenots atbilstoši 2018. gada izglītības reformai un ka tā būs pēdējā izglītības iestādēs īstenojamā valsts valodas lietojuma reforma. Šāda paļāvība viņiem esot radusies, balstoties arī uz Satversmes tiesas procesos lietās Nr. 2018-12-01 un Nr. 2018-22-01 izteiktajiem Saeimas, tiesībsarga, Izglītības un zinātnes ministrijas un citu personu viedokļiem.

Satversmes 1. panta tvērumā ietilpst tiesiskās paļāvības aizsardzības princips, kas aizsargā tādas tiesības, uz kuru īstenošanu personai varēja rasties likumīga, pamatota un saprātīga paļāvība. Tomēr tiesiskās paļāvības aizsardzības princips ietver arī to, ka personas reiz iegūtās tiesības var tikt grozītas likumīgā un tiesiskā veidā. Šis princips nedod pamatu ticēt, ka reiz noteiktā tiesiskā situācija nekad nemainīsies. Būtiski ir tas, ka šādā gadījumā likumdevējs nosaka saprātīgu pārejas periodu vai pienācīgu kompensāciju (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.2. punktu*).

Satversmes tiesa jau iepriekš ir atzinusi, ka izglītojamie vai viņu vecāki, izdarot izvēli par labu konkrētai izglītības iestādei, var ņemt vērā arī termiņu, uz kādu ir akreditēta konkrētā izglītības programma. Tātad izglītojamiem, uzsākot mācības konkrētās izglītības programmas ietvaros, var rasties aizsargājama tiesiskā paļāvība uz iespēju pabeigt mācības attiecīgajā izglītības pakāpē atbilstoši tam tiesiskajam regulējumam un izglītības programmai, kas bija spēkā attiecīgā līguma noslēgšanas brīdī, vai vismaz turpināt mācības atbilstoši šai izglītības programmai līdz tās akreditācijas termiņa beigām (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-22-01 24.1. punktu*).

Taču tas pats par sevi nenozīmē, ka likumdevējs nebūtu tiesīgs ieviest izmaiņas tiesiskajā regulējumā, kas skar šīs izglītības programmas, ciktāl

attiecīgās izmaiņas nerada būtisku ietekmi uz izglītības procesu, vai – ja izmaiņas atzīstamas par būtiskām – ir paredzēts saudzējošs pārejas regulējums.

Satversmes tiesa lietā Nr. 2022-45-01 pārbaudīja to, vai likumdevējs ir paredzējis saudzējošu pārejas periodu ar 2022. gada Grozījumiem Izglītības likumā pieņemtajai un apstrīdētajai likuma pārejas noteikumu 102. punkta pirmajai daļai, kas paredzēja, ka grozījumi attiecībā uz pirmsskolas izglītības vadlīniju un pamatizglītības programmas īstenošanu 1., 4. un 7. klasē stājas spēkā 2023. gada 1. septembrī. Minētajā lietā Satversmes tiesa secināja, ka pārejas periodā bija iespējams pienācīgi sagatavoties apstrīdēto nomu ietekmei un līdz ar to apstrīdētajā pārejas noteikumu 102. punkta pirmajā daļā paredzētā pāreja ir uzskatāma par atbilstošu tiesiskās palāvēības aizsardzības principam, tātad arī Satversmes 1. pantam (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 38. punktu*).

Pārējās ar 2022. gada Grozījumiem Izglītības likumā un 2022. gada Grozījumiem Vispārējās izglītības likumā ieviestās attiecīgo likumu pārejas noteikumu normas pāreju uz izglītības procesu valsts valodā attiecībā uz 2., 5. un 8. klasi paredz no 2024. gada 1. septembra, bet attiecībā uz 3., 6. un 9. klasi – no 2025. gada 1. septembra, tas ir, gadu un divus gadus vēlāk nekā lietā Nr. 2022-45-01 apstrīdētās normas. Tādējādi vēl jo vairāk ir nodrošināta iespēja sagatavoties apstrīdēto normu ietekmei. Turklāt Pieteikumu iesniedzēji nav norādījuši, kādus papildu pasākumus viņi būtu vēlējušies veikt tad, ja apstrīdētās normas stātos spēkā vēlāk.

Tādējādi apstrīdētās normas atbilst tiesiskās palāvēības aizsardzības principam un līdz ar to arī Satversmes 1. pantam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt 2022. gada 29. septembra likuma “Grozījumi Izglītības likumā” 1., 5., 6. un 12. pantu, ciktāl ar to likuma pārejas noteikumi papildināti ar 102. punktu, un 2022. gada 29. septembra likuma “Grozījumi Vispārējās izglītības likumā” 4. panta pirmo daļu un 6. pantu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums pasludināts Rīgā 2024. gada 12. jūlijā.

Spriedums stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

Aldis Laviņš